

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETO
TEISĖS KATEDRA**

INGRIDA MONTVILAITĖ
APLINKOSAUGOS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

**ATLIEKŲ PREVENCIJOS IR ATLIEKŲ PAKARTOTINIO
PANAUDOJIMO, KAIP IŠTEKLIŲ RACIONALIAUS
NAUDOJIMO, SANTYKIS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: Prof. Dr. B. Pranevičienė

Konsultantas: Lekt. D. Bereikienė

Kaunas, 2015

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. ATLIEKŲ PREVENCIJOS IR PAKARTOTINIO (PA)NAUDOJIMO TEISINIO REGLAMENTAVIMO GENEZĖ IR RAIDA.....	7
1.1. Atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinio reglamentavimo ištakos Europos Sąjungoje.....	7
1.2. Atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinio reglamentavimo ištakos Lietuvos Respublikoje.....	11
2. ATLIEKŲ SAŲOKOS, ATLIEKŲ PREVENCIJOS IR PAKARTOTINIO (PA)NAUDOJIMO TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI.....	13
2.1. Atliekų sampratos probleminiai aspektai.....	13
2.1.1 Europos Sąjungos ir nacionalinėje teisėje įtvirtintos atliekų sąvokos netikslumai ir skirtumai.....	14
2.1.2. Europos Sąjungos ir nacionalinėje teisėje įtvirtintos atliekų sąvokos dalies, pagal kurią medžiagos ar daiktai, kuriuos ketinama išmesti, tampa atliekomis, taikymo ypatumai.....	15
2.2. Atliekų prevencijos samprata ir atliekų prevencijos priemonių taikymo aspektai.....	19
2.3. Pakartotinio (pa)naudojimo samprata ir taikymo probleminiai aspektai.....	25
2.3.1 Ar atliekų sąvoka, pagal kurią medžiagos ar daiktai, kuriuos ketinama išmesti, tampa atliekomis, sudaro prielaidas pakartotiniam (pa)naudjimui?.....	27
2.3.2 Ar produktai ir jų sudėtinės dalys gali būti (pa)naudjami tik tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti?.....	29
2.3.3 Direktyvose 94/62/EB ir 2008/98/EB įtvirtintos pakartotinio (pa)naudojimo sampratos netikslumai.....	31
3. RACIONALIAUS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMO TEORINIAI IR PRAKTINIAI JŲ TAIKYMO ASPEKTAI.....	33
3.1. Racionalaus gamtinių išteklių naudojimo samprata.....	33
3.2. Teisinio reglamentavimo prielaidos, sudarančios pagrindą efektyviam išteklių naudjimui.....	36
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	41
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	44
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	45
ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA.....	46
ANOTACIJA ANGLŲ KALBA.....	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	48

IVADAS

Baigiamojo darbo aktualumas. Jungtinių Tautų Ekonomikos ir socialinių reikalų Gyventojų skyriaus duomenimis pasaulio gyventojų skaičius 5 mlrd. ribą peržengė 1987 m., 6 mlrd. - 1999 m., 7 mlrd. - 2011 m.¹ Apžvalgoje, skirtoje apibrėžti pasaulio gyventojų populiacijos perspektyvą po 2015 m., nurodoma, jog pasaulio gyventojų skaičius 2015 m. peržengė 7349 mln. ir nuolatos didėja. Pažymėtina, jog pasaulio gyventojų populiacijos didėjimo mastas yra šiek tiek sulėtėjęs - 2005 m. pasaulio gyventojų skaičius didėjo 1,24 proc. per metus, o 2015 m. nenutrūkstamai didėja 1,18 proc. (arba 83 mln. žmonių) per metus. Prognozuojama, kad 2030 m. pasaulio gyventojų populiacijos dydis sieks 8501 mln., 2050 m. - 9275 mln., o 2100 m. išaugs iki 11 213 mln. Vadovaujantis minėtoje apžvalgoje pateiktais duomenimis, tikėtina, jog 48 pasaulio šalių, įskaitant Lietuvą, gyventojų skaičius 2015 - 2050 m. laikotarpyje sumažės. Apžvalgoje nurodoma, jog Lietuvos gyventojų skaičius iki 2050 m. sumažės 17,5 proc. - nuo 2 787 tūkst. 2015 m. iki 2 375 tūkst. 2050 m.² Vis dėlto, pasaulio gyventojų populiacijos didėjimo mastas išlieka įspūdingas - tam, kad pasaulio gyventojų skaičius padidėtų net 2 mlrd. prireikė maždaug tiek laiko, koks yra magistro baigiamojo darbo autorės amžius - 25 metų.³

Kiekvienas iš daugiau nei 7 mlrd. pasaulio gyventojų kasdien naudoja asmens higienos priemones, dailiosios lyties atstovės savo natūralų grožį pabrėžia kosmetinėmis priemonėmis, apsipirkinėja ir įsigytas prekes susideda į pirkinių krepšelius, gamina maistą, troškulį malšina plastikinėse, stiklinėse, kartotinėse ir/ ar aliuminio pakuotėse parduodamu vandeniu bei gaiviaisiais gėrimais, susidėvėjusias automobilio padangas keičia naujomis ir pan. Deja, nei viena plastikinė, stiklinė ir/ ar aliuminio pakuotė ar, pavyzdžiui, susidėvėjusios automobilių padangos, pagamintos ir išmestos per pastaruosius 25 metus, nėra suirusios ir, jeigu nebuvo pakartotinai (pa)naudotos, yra išlikusios mus supančioje aplinkoje kaip atliekos.⁴ Akivaizdu, jog nepaliaujamai didėjantis pasaulio gyventojų skaičius ir įsivyravusi neatsakingo vartojimo kultūra neišvengiamai lemia nenutrūkstamą ir intensyvią gamtos išteklių naudojimą. Neracionalus gamtos išteklių naudojimas yra neatsiejamas nuo atliekų susidarymo, kurių nepertraukiamas ryšys tampa dar akivaizdesniu lingvistiškai išanalizavus anglų kalbos terminą

¹ United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, „Total Population - Both Sexes. De facto population in a country, area or region as of 1 July of the year indicated,“ žiūrėta 2015 11 04, <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>

² United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division „World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables,“ žiūrėta 2015 10 28, <http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key Findings WPP 2015.pdf>

³ Pasaulio gyventojų skaičius 1990 m. siekė 5,31 mlrd., o 2015 m. 7,35 mlrd. *Supra note 1.*

⁴ Plastikiniam buteliui, kaip ir aliuminio skardinei, suirti gali prireikti iki 200 metų, stiklo pakuotei net iki 1000 metų, o susidėvėjusios automobilių padangos suyra per 120 - 140 metų laikotarpį. Šiaulių regiono Atliekų tvarkymo centras, „Rūšiavimo nauda,“ žiūrėta 2015 12 02, <http://www.sratc.lt/index.php?page=rusiavimo-nauda>

waste, apimančių šias reikšmes: atliekos; švaistyti, eikvoti, niokoti.⁵ 2004 m. 27 Europos Sąjungos valstybėse narėse susidariusių atliekų kiekis siekė 2,62 mlrd. t., 2006 m. - 2,73 mlrd. t., 2008 m. - 2,69 mlrd. t.⁶, o 2012 m. 28 Europos Sąjungos valstybėse narėse susidarė 2,52 mlrd. t. atliekų. Lietuvoje 2012 m. susidariusių atliekų kiekis siekė 5,68 mln. t.⁷ Neabejotina yra tai, kad nuolatos didėjant pasaulio gyventojų skaičiui ir susidarančių atliekų kiekiui, kryptingo teisinio reglamentavimo, užtikrinančio asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje, aktualumas ir reikšmė yra neabejotini.

Baigiamojo darbo temos mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo

lygis. Dr. Martynas Vasiliauskas mokslinėje publikacijoje „*Atliekų sąvoka: probleminiai aspektai*“⁸, publikuotoje 2009 m., analizavo atliekų sąvokos, įtvirtintos direktyvose 75/442/EEB, 91/156/EEB ir 2006/12/EB, netikslumus ir skirtumus, atsiradusius nepaisant to, kad atliekų sąvoka *per se* minėtose direktyvose nekito. Palyginęs direktyvų tekstą lietuvių kalba ir direktyvų tekstus anglų, ispanų ir prancūzų kalbomis teisės mokslininkas identifikavo atliekų sąvokos skirtumus, susidariusius dėl netikslaus vertimo į lietuvių kalbą bei, ieškodamas tinkamiausio termino, apibūdinančio momentą, nuo kurio daiktai ar medžiagos tampa atliekomis, atskleidė tikslaus ir taisyklingo teisinių terminų vartojimo reikšmę ir, apibendrinęs atliktos sisteminės ir loginės analizės duomenis, pateikė nacionalinėje teisėje siūlomą įtvirtinti atliekų sąvoką. 2010 m. publikuotame moksliniame straipsnyje „*Atliekų sampratos: ar nepakeičiamas esamas atliekų tvarkymo teisinis reguliavimas*“⁹ teisės mokslininkas apibendrino ir pateikė teisės doktrinoje įsitvirtinusias atliekų sampratos teorijas. 2011 m. daktaro disertacijoje „*Teisinis atliekų tvarkymo reguliavimas: probleminiai aspektai*“¹⁰ teisės mokslininkas išplėtojo probleminius atliekų teisinio reguliavimo aspektus, analizuotus aukščiau minėtose mokslinėse publikacijose bei išskyrė naujus atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo probleminius aspektus. Paminėtinas Aušrinės Pasvenskienės ir prof. dr. Birutės Pranevičienės 2012 m. publikuotas mokslinis

⁵ Bronius Svecevičius, *Anglų - lietuvių kalbų žodynas* (Vilnius: „Žodynas“, 2004), p. 664.

⁶ Hartmut Schrö, „Steady reduction in waste going to landfills. Generation and treatment of waste in Europe“, žiūrėta 2015 11 05, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5579424/KS-SF-11-044-EN.PDF/df200003-4957-4faa-b148-66d52caee458>

⁷ Eurostat, „Waste generation by economic activities and households, 2012 (thousand tonnes)“, žiūrėta 2015 11 05, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Waste_generation_by_economic_activities_and_households,_2012_%28thousand_tonnes%29_YB15.png

⁸ Martynas Vasiliauskas, „Atliekų sąvoka: probleminiai aspektai“, *Teisė* (72) (2009), <http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/276/226>

⁹ Martynas Vasiliauskas, „Atliekų sampratos teisės doktrinoje: ar nepakeičiamas esamas atliekų tvarkymo teisinis reguliavimas?“, *Teisė* (74) (2010), <http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/253/203>

¹⁰ Martynas Vasiliauskas, „Teisinis atliekų tvarkymo reguliavimas: probleminiai aspektai“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011), http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20111213_150236-48041/DS.005.0.01.ETD

straipsnis „*Atliekų prevencijos teisinis reglamentavimas*“¹¹, kuriame pabrėžiama atliekų prevencijos reikšmė bei pateikiama atliekų prevencijos teisinio reglamentavimo analizė.

Amerikietis žurnalistas ir rašytojas Alan Weisman, remdamasis įvairių sričių mokslininkų ir specialistų jam pateiktais duomenimis, 2007 m. išleistame leidinyje „*The World Without Us*“ („*Pasaulis be mūsų*“)¹², aprašė, koks galėtų būti pasaulis žmonijai staiga išnykus. Plėtodamas tyrimą autorius siekė įvertinti, ar išnykus žmonijai aplinka ir jos išteklių sugebėtų atsikurti bei tai, kiek laiko po žmonijos išnykimo būtų jaučiama jos įtaka aplinkai. 2013 m. išleistame leidinyje „*Countdown: Our Last, Best Hope for a Future on Earth*“ („*Atvirkštinis laiko skaičiavimas: paskutinė mūsų viltis dėl ateities Žemėje*“)¹³, priešingai nei aukščiau aptartoje publikacijoje, analizavo tai, koks pasaulis galėtų būti žmonijai neišnykus. Publikacijoje yra keliamas klausimas - kiek dar laiko galėtų gyvuoti žmonija pasaulio gyventojų skaičiui nepaliaujamai didėjant, o gamtos išteklius naudojant nenutrūkstamai ir intensyviai.

Nors kryptingo atliekų teisinio reglamentavimo, užtikrinančio asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje, aktualumas ir reikšmė yra neabejotini, tyrimui pasirinkta baigiamojo darbo tema teisės doktrinoje analizuota neišsamiai, mokslinių tyrimų tam tikrais tyrimais, kuriuo grindžiamas magistro baigiamasis darbas, analizuojamais atliekų teisinio reglamentavimo probleminiais aspektais nepaskelbta arba jie yra tirti tik fragmentiškai, o tai lemia baigiamojo darbo temos mokslinį naujumą.

Tyrimo tikslas. Įvertinti, ar atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinis reglamentavimas Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje sudaro prielaidas racionaliam išteklių naudojimui.

Tyrimo uždaviniai. Magistro baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinio reglamentavimo raidą Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje.
2. Atskleisti atliekų sampratą ir probleminius aspektus.
3. Atskleisti atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo sampratą ir jų taikymo ypatumus.
4. Pateikti racionalaus išteklių naudojimo sampratą ir teisinio reglamentavimo prielaidas, sudarančias pagrindą efektyviam išteklių naudojimui.

Tyrimo metodai. Magistro baigiamojo darbo tikslui pasiekti ir iškeltiems uždaviniams įgyvendinti taikyti istorinės, sisteminės ir loginės analizės, analitinis - kritinis bei

¹¹ Aušrinė Pasvenskienė ir Birutė Pranevičienė „Atliekų prevencijos teisinis reglamentavimas“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka: mokslinių straipsnių rinkinys* (8) (2012)

¹² Alan Weisman, „*Pasaulis be mūsų*“ (Kaunas: Obuolys, 2009)

¹³ Alan Weisman, „*Countdown: Our Last, Best Hope for a Future on Earth*“ (Little, Brown & Company, 2013)

lyginamasis metodai. Istorinės analizės metodas naudotas analizuojant atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje raidą. Sisteminės analizės metodas taikytas analizuojant atliekų, atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo sampratas, įtvirtintas teisės aktuose bei mokslinėse publikacijose ir praktinius jų taikymo aspektus. Samprotavimo nuoseklumui, analizuojant ir vertinant teisinį reglamentavimą, mokslinę doktriną bei formuluojant tyrimo išvadas, užtikrinti naudotas loginės analizės metodas. Analinis - kritinis metodas naudotas vertinant, ar atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinis reglamentavimas Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje sudaro prielaidas racionaliam išteklių naudojimui. Lyginamasis metodas pasitelktas pateikti inovatyviausias idėjas, kuriomis efektyviausiai skatinamas racionalus išteklių naudojimas.

Baigiamojo darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas ir trys pagrindinės struktūrinės dalys. Pirmoji dalis skirta atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinio reglamentavimo Europos Sąjungos ir nacionalinėje teisėje raidos analizei. Antrojoje darbo dalyje pateikiama atliekos sampratos ir jos probleminių aspektų bei atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo sampratų ir jų taikymo ypatumų analizė. Trečioji darbo dalis skirta racionalaus išteklių naudojimo sampratos ir teisinio reglamentavimo prielaidų, sudarančių pagrindą efektyviam išteklių naudojimui, pateikimui. Baigiamojoje dalyje kartu pateikiamos tyrimo išvados ir pasiūlymai bei naudotos literatūros sąrašas. Santrauka ir anotacija pateikiamos lietuvių ir anglų kalbomis. Pridedamas patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą.

1. ATLIEKŲ PREVENCIJOS IR PAKARTOTINIO (PA)NAUDOJIMO TEISINIO REGLAMENTAVIMO GENEZĖ IR RAIDA

Nuolatos didėjant pasaulio gyventojų skaičiui ir susidarančių atliekų kiekiui, kryptingo teisinio reglamentavimo, užtikrinančio asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje, aktualumas ir reikšmė yra neabejotini. Siekiant įvertinti, ar atliekų teisinis reglamentavimas Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje sudaro prielaidas racionaliam išteklių naudojimui, tikslinga, pirmiausia, pateikti termino „atliekų teisinis reguliavimas“ sampratą. Dr. Martynas Vasiliauskas daktaro disertacijoje išskiria dvi atliekų teisinio reguliavimo kryptis - *atliekų susidarymo* teisinis reguliavimas ir *atliekų tvarkymo* teisinis reguliavimas.¹⁴ *Atliekų susidarymo* teisinis reglamentavimas - tai atliekų teisinis reglamentavimas *ex ante*, įtvirtinantis atliekų sąvoką ir atliekų prevencijos bei pakartotinio (pa)naudojimo taikymo sritį. Atliekų teisinis reguliavimas *ex post* - tai *atliekų tvarkymo* teisinis reglamentavimas, kuriuo reguliuojamas susidariusių atliekų tvarkymas. Esminis *atliekų susidarymo* ir *atliekų tvarkymo* atliekų teisinio reguliavimo krypčių išskyrimas yra grindžiamas būtinybe apibrėžti tai, kas yra laikoma atliekomis. Teisės mokslininkas pažymi, jog, atliekoms nesusidarius, „<...> atliekų tvarkymas pats savaime būtų bevertis ir betikslis, <...> tuomet tiesiog neturėtume nei ko tvarkyti, nei ko reguliuoti.“¹⁵

1.1. Atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinio reglamentavimo įtakos Europos Sąjungoje

Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo ir Europos Sąjungos sutartis - tai sutartys, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos 191 str. 1 d. 1 - 4 p. įtvirtinta, jog Europos Sąjungos aplinkos politika, įskaitant atliekų prevencijos ir tvarkymo politiką (*aut. pastaba*), įgyvendinama siekiant šių tikslų: „išlaikyti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę; saugoti žmonių sveikatą; apdairiai ir racionaliai naudoti gamtos išteklius; remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regioninėms ar pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti, visų pirma kovai su klimato kaita.“¹⁶

¹⁴ Martynas Vasiliauskas, „Teisinis atliekų tvarkymo reguliavimas: probleminiai aspektai,“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011), 14 - 15,

http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20111213_150236-48041/DS.005.0.01.ETD

¹⁵ *Ibid*, p. 14.

¹⁶ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 55 (C 326) (2012). Žiūrėta 2015 10 31 per internetą: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lt.pdf

Atliekų samprata pirmą kartą įtvirtinta 1975 m. liepos 15 d. Tarybos direktyvos 75/442/EEB dėl atliekų 1 str. a) punkte - atliekomis yra laikomos „bet kokios medžiagos ar daiktai, kurių atliekų turėtojas atsikrato arba privalo atsikratyti pagal galiojančius nacionalinės teisės aktus.“¹⁷ Direktyva priimta, siekiant užtikrinti aplinkos apsaugą nuo kenksmingo atliekų susidarymo ir tvarkymo poveikio bei asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje. Direktyvoje išskirtinis dėmesys yra skiriamas atliekų tvarkymo teisiniam reglamentavimui - suformuluoti pagrindiniai atliekų tvarkymo tikslai, uždaviniai ir principai (pvz., principas „teršėjas moka“). Direktyvoje yra pabrėžiama būtinybė suderinti valstybių narių teisės aktus, reglamentuojančius atliekų šalinimą, kurių skirtumai galėtų sukurti nevienodas konkurencijos sąlygas.

1991 m. kovo 18 d. Tarybos direktyva 91/156/EEB iš dalies keičianti Direktyvą 75/442/EEB dėl atliekų¹⁸ grindžiama aukšto aplinkos apsaugos lygio principu. Direktyvoje numatyta, jog, siekdamas aukšto aplinkos apsaugos lygio, valstybės narės turi imtis ne tik veiksmų, užtikrinančių atsakingą atliekų šalinimą, bet ir imtis priemonių, kurios ribotų atliekų susidarymą, o susidariusios atliekos būtų panaudojamos kaip išteklių. Pagal Direktyvos 1 str. 1 d. a) punkte įtvirtintą apibrėžimą, atliekomis apibrėžiamos ir tos medžiagos ar daiktai, kuriuos *ketinama išmesti*. Ketinimo išmesti apibrėžimas Direktyvoje nepateikiamas. Direktyvoje yra įtvirtintas reikalavimas valstybėms narėms rengti atliekų valdymo planus ir kt.

2006 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/12/EB dėl atliekų¹⁹ priimta atsižvelgiant į tai, kad 1975 m. liepos 15 d. Tarybos direktyva 75/442/EEB dėl atliekų buvo keletą kartų keista iš esmės (žr. III priedo A dalį) ir dėl to buvo tikslinga ją kodifikuoti.

2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančia kai kurias direktyvas²⁰ nustatytomis priemonėmis, skirtomis apsaugoti aplinką ir užtikrinti asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje, siekiama užkirsti kelią žalingam atliekų susidarymo ir susidariusių atliekų tvarkymo poveikiui ar šį poveikį sumažinti. Be to, Direktyvoje nustatytomis priemonėmis, siekiama sumažinti bendrą išteklių naudojimo

¹⁷ 1975 m. liepos 15 d. Tarybos direktyva dėl atliekų (75/442/EEB). *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 1 (L 194) (1975). Žiūrėta 2015 11 09, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:31975L0442&from=LT>

¹⁸ 1991 m. kovo 18 d. Tarybos direktyva 91/156/EEB iš dalies keičianti Direktyvą 75/442/EEB dėl atliekų. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 34 (L 78) (1991). Žiūrėta 2015 11 02 per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991L0156&from=EN>

¹⁹ 2006 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/12/EB dėl atliekų. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 9 (L 114) (2006). Žiūrėta 2015 11 02 per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0012&qid=1447747883945&from=LT>

²⁰ 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančia kai kurias direktyvas. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 51 (L 312) (2008).

poveikį ir padidinti tokio naudojimo veiksmingumą. Pagal Direktyvoje įtvirtintą atliekų hierarchiją, valstybės narės atliekų prevencijos ir tvarkymo srities teisės aktuose, pirmiausia, turi įtvirtinti bei įgyvendinti atliekų prevencijos susidarymo priemones, kuriomis siekiama vengti atliekų susidarymo. Nepavykus išvengti atliekų susidarymo, atliekos turėtų būti naudojamos kaip išteklių - perdirbamos ar kitaip (pa)naudojamos. Itin svarbu pažymėti, jog, siekiant efektyvaus gamtinių išteklių naudojimo, energijos gavybai turėtų būti naudojamos tik perdirbti netinkamos medžiagos, o sąvartynuose turėtų būti šalinamos tik perdirbti arba kitaip panaudoti netinkamos atliekos. Europos Sąjungos teisės aktų, skirtų atliekų prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui, įgyvendinimas, griežtai vadovaujantis atliekų hierarchija, turėtų užtikrinti efektyvų gamtinių išteklių naudojimą ir žmogui gyventi tinkamos aplinkos išsaugojimą. Direktyvoje pateiktos prevencijos, pakartotinio naudojimo, parengimo pakartotiniam naudojimui, perdirbimo ir kt. sąvokų apibrėžtys, siekiant paaiškinti jų taikymo sritį. Įtvirtintas didesnės gamintojo atsakomybės principas.

2013 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu Nr.1386/2013/ES dėl bendrosios Sąjungos aplinkosaugos veiksmų programos iki 2020 m. priimta septintoji aplinkos veiksmų programa „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales“²¹ (toliau - 7 - oji AVP). 7 - ojoje AVP numatoma tokia 2050 m. vizija, kuria siekiama nurodyti veiksmų kryptį iki ir po 2020 m.: 2050 m. gyvensime gerai, paisydami planetos ekologinių ribų. Nuolatos didėjantis pasaulio gyventojų skaičius ir įsivyravusi neatsakingo vartojimo kultūra neišvengiamai lemia nenutrūkstamą ir intensyvų gamtos išteklių naudojimą, turintį neigiamą poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai. Neracionalus gamtos išteklių naudojimas, kaip minėta, yra neatsiejamas nuo atliekų susidarymo. Programoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad, siekiant pakeisti susiklosčiusią situaciją, būtina visiškai įgyventi atliekų susidarymo prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui skirtus Europos Sąjungos teisės aktus, griežtai laikantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos atliekų hierarchijos. Programoje taip pat pažymima, jog turėtų būti vykdomos visuomenės informavimo kampanijos, skatinančios elgsenos pokyčius ir ugdančios sąmoningumą bei supratimą atliekų prevencijos ir tvarkymo srityje.

7 - oji AVP grindžiama Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija „Europa 2020“²². Pastarojoje pateiktos septynios pavyzdinės iniciatyvos, skirtos pažangai pagal konkrečią prioritetinę sritį paskatinti. „Tausiai išteklius naudojanti Europa“ - viena iš septynių Strategijos „Europa 2020“ pavyzdinių iniciatyvų, kurios tikslas yra „parengti perėjimo prie

²¹ 2013 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr.1386/2013/ES dėl bendrosios Sąjungos aplinkosaugos veiksmų programos iki 2020 m. „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales“. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 56 (L 354) (2013). Žiūrėta 2015 10 28 per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1386&from=EN>

²² Komisijos komunikatas 2020 m. Europa Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Žiūrėta 2015 11 03 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:LT:PDF>

tausaus išteklių naudojimo ir mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos rėmimo politikos programą“. Pavyzdinės iniciatyvos „Tausiai išteklius naudojanti Europa“²³ dalis „Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planas“²⁴, kuriuo yra grindžiama ekonomikos plėtra gamtinius išteklius naudojant efektyviai.

Atliekų prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui skirtais teisės aktais, reglamentuojamas įvairių atliekų srautų reguliavimas. Itin svarbu pažymėti, jog 2015 m. balandžio 29 d. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė Direktyvą (ES) 2015/7 20²⁵, kuria, siekiant lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių sunaudojimo mažinimo, iš dalies keičiama 1994 m. gruodžio 20 d. Direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų, o išskirtinis dėmesys yra skiriamas lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių kaip atliekų susidarymo prevencijai. Valstybės narės įpareigojamos imtis priemonių, kurių intensyvumas priklauso nuo dabartinio atskirose valstybėse narėse sunaudojamų lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių kiekio. Direktyvoje numatyta galimybė valstybėms narėms rinktis vieną iš dviejų uždavinių, skirtų Direktyvos tikslui pasiekti, arba įgyvendinti šiuos uždavinius kartu: 1) užtikrinti, jog ne vėliau kaip 2019 m. gruodžio 31 d. sunaudojamų lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių, kurių sienelės storis yra mažesnis kaip 50 mikronų, vienam asmeniui neviršytų 90 vnt., o ne vėliau kaip 2025 m. gruodžio 31 d. - 40 vnt.; 2) užtikrinti, jog ne vėliau kaip 2018 m. gruodžio 31 d. lengvieji plastikiniai pirkinių maišeliai prekių ar produktų pardavimo vietose nebūtų dalijami nemokamai. Šie įpareigojimai gali būti netaikomi labai lengviems plastikiniams pirkinių maišeliams (kurių sienelės storis mažesnis kaip 15 mikronų). Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2 straipsnio ir 2 priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 8² straipsniu įstatymo pakeitimo projekte yra numatytas antrojo uždavinio įgyvendinimas.²⁶ Direktyvoje numatyta, jog ne vėliau kaip iki 2016 m. gegužės 27 d. Komisija turi priimti vienam asmeniui tenkančio lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių metinio sunaudojimo apskaičiavimo metodiką. Nuo 2018 m. gegužės 27 d. valstybės narės, teikdamos Komisijai duomenis apie

²³ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui Strategijos „Europa 2020“ pavyzdinė iniciatyva „Tausiai išteklius naudojanti Europa“. Žiūrėta 2015 11 03, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0021:FIN:LT:PDF>

²⁴ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planas“. Žiūrėta 2015 11 03, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0571&from=LT>

²⁵ 2015 m. balandžio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (ES) 2015/7 20, kuria dėl lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių sunaudojimo mažinimo iš dalies keičiama 1994 m. gruodžio 20 d. Direktyva 94/62/EB. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 11 (L 115) (2015). Žiūrėta 2015 11 17 per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0720&from=EN>

²⁶ Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2 straipsnio ir 2 priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 8² straipsniu įstatymo pakeitimo projektas. Žiūrėta 2015 11 17 per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/f8b3bab27d4211e59a1ed226d1cbceb5?jfwid=2pdfkpn0>

pakuotes ir pakuočių atliekas pagal Direktyvos 94/62/EB 12 str., įpareigojamos pranešti ir apie lengvųjų plastikinių pirkinų maišelių metinį sunaudojimą.

2. 1. Atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinio reglamentavimo ištakos Lietuvos Respublikoje

Europos Sąjungos valstybės narės įpareigojamos įgyvendinti atliekų susidarymo prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui skirtus Europos Sąjungos teisės aktus, griežtai laikantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos atliekų hierarchijos, o atliekų teisiniu reglamentavimu nacionalinėje teisėje siekti Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtintų tikslų.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos²⁷, priimtos 1992 m. spalio 25 d. referendume, 53 str. 3 d. įtvirtintina valstybės ir kiekvieno asmens pareiga saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių. Valstybės pareiga prižiūrėti, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos išteklių, įtvirtinta Konstitucijos 54 str. 1 d.

Atliekų teisinio reglamentavimo nacionalinėje teisėje pagrindas - tai 1998 m. birželio 16 d. priimtas Atliekų tvarkymo įstatymas²⁸, kuriuo įgyvendinami atliekų susidarymo prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui skirti Europos Sąjungos teisės aktai. Įstatymo 26 str. įtvirtintas reikalavimas Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijai parengti valstybinį atliekų tvarkymo planą jame nustatant atliekų tvarkymo užduotis, strateginius atliekų tvarkymo tikslus ir uždavinius jiems įgyvendinti. Valstybinį atliekų tvarkymo planą ir Aplinkos ministerijos parengtas jo įgyvendinimo priemonės tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Nuolatos didėjant pasaulio gyventojų skaičiui ir susidarančių atliekų kiekiui, kryptingo teisinio reglamentavimo, užtikrinančio aplinkos apsaugą ir asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje, reikšmė yra neabejotini, todėl valstybinis atliekų tvarkymo planas Aplinkos ministerijos turi būti įvertinamas ne rečiau kaip šešeri metai ir, prireikus, patikslintas teikiamas Vyriausybei tvirtinti. Valstybiniame atliekų tvarkymo 2014 - 2020 m. plane²⁹ pateikiama esamos atliekų tvarkymo sistemos būklės apžvalga, atliekų tvarkymo stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė (toliau - SSGG analizė). Ilgalaikis strateginis atliekų tvarkymo tikslas – mažinti susidarančių atliekų kiekį, užtikrinti žmonių sveikatai ir aplinkai saugų atliekų tvarkymą ir racionalų atliekų medžiaginių ir energinių išteklių naudojimą, taip mažinti gamtos, kitų išteklių

²⁷ 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios* 33 (1014) (1992). Žiūrėta 2015 10 31 per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=465070

²⁸ Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas. Žiūrėta 2015 11 03 per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=470296

²⁹ 2002 m. balandžio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 519 „Dėl valstybinio atliekų tvarkymo 2014 - 2020 metų plano patvirtinimo“, žiūrėta 2015 11 03 per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=470278

naudojimą ir atliekų šalinimą sąvartynuose. Valstybiniame atliekų tvarkymo 2014 - 2020 m. plane yra įtvirtintas atliekų prevencijos tikslas – vengti atliekų susidarymo, mažinti susidarančių ir nenaudojamų atliekų, taip pat kenksmingų medžiagų kiekį medžiagose ir produktuose, naudoti produktus pakartotinai ar pailginti jų gyvavimo ciklą, taip mažinti neigiamą poveikį aplinkai ir visuomenės sveikatai.

Atliekų prevencijos praktinį įgyvendinimą užtikrina Valstybinė atliekų prevencijos programa³⁰, kurią, remiantis Atliekų tvarkymo įstatymo 29¹ str. 4 d., rengia ir tvirtina Aplinkos ministerija. Valstybinė atliekų prevencijos programa turi būti įvertinama kas šešeri metai ir prireikus tikslinama. Šiuo metu galiojančios Valstybinės atliekų prevencijos programos įgyvendinimo priemonių planas apima 2014–2020 metų laikotarpį. Valstybinėje atliekų prevencijos programoje nustatyti atliekų prevencijos tikslai, uždaviniai, numatytos atliekų prevencijos priemonės, nustatyti kiekybiniai atliekų prevencijos priemonių kriterijai, skirti pagal numatytas priemones daromai pažangai stebėti ir įvertinti. Valstybinėje atliekų prevencijos programoje numatytais priemonėmis siekiama nutraukti ryšį tarp ekonomikos augimo ir su atliekų susidarymu susijusio poveikio aplinkai.

Atlikta Europos Sąjungos ir nacionalinio atliekų teisinio reglamentavimo analizė parodė, kad, nuolatos didėjant pasaulio gyventojų skaičiui ir įsivyravus neatsakingo vartojimo kultūrai, neišvengiamai lemiančiai intensyvių gamtos išteklių naudojimą, neatsiejama nuo atliekų susidarymo, atliekų teisinis reglamentavimas, pradžioje skirtas išimtinai susidariusių atliekų tvarkymo teisiniui reguliavimui, vėliau buvo kryptingai orientuojamas į atliekų susidarymo prevenciją, o nepavykus išvengti atliekų susidarymo - į atliekų pakartotinį panaudojimą, susidariusių atliekų perdirbimą bei pakartotinai panaudoti ar perdirbti netinkamų atliekų panaudojimą kitais būdais (pvz., energijai gauti), mažiausiai pageidaujama atliekų hierarchijos prioritetu laikant susidariusių atliekų šalinimą. Pažymėtina, jog Europos Sąjungos ir nacionalinėje teisėje įtvirtintu atliekų teisiniu reglamentavimu siekiama užtikrinti asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje ir apsaugoti aplinką nuo neigiamo atliekų susidarymo poveikio, atsirandančio dėl intensyvaus gamtos išteklių naudojimo, atliekų susidarymo ir susidariusių atliekų tvarkymo poveikio. Siekiant pakeisti susiklosčiusią situaciją, t. y. gamtos išteklius naudoti efektyviai, o susidariusias atliekas naudoti kaip išteklius, būtina visiškai įgyventi atliekų susidarymo prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui skirtus Europos Sąjungos teisės aktus, griežtai laikantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos atliekų hierarchijos.

³⁰ 2013 m. spalio 22 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-782 „Dėl valstybinės atliekų prevencijos programos patvirtinimo,“ žiūrėta 2015 11 03 per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=458655

2. ATLIEKŲ SĄVOKOS, ATLIEKŲ PREVENCIJOS IR PAKARTOTINIO (PA)NAUDOJIMO TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

2.1. Atliekų sampratos probleminiai aspektai

Siekiant tinkamai išanalizuoti atliekų sąvoką ir atskleisti probleminius atliekų sampratos aspektus, tikslinga atlikti išsamesnę Europos Sąjungos ir nacionaliniame atliekų teisiniame reglamentavime įtvirtintos atliekų sąvokos analizę.

2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančioje kai kurias direktyvas (toliau - Direktyva 2008/98/EB) lietuvių kalba 3 str. 1 d. 1 p. atliekos apibrėžiamos kaip „medžiaga ar objektas, kurio turėtojas atsikrato, ketina ar privalo atsikratyti“.³¹ Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo (toliau - Atlieku tvarkymo įstatymas) 2 str. 6 d. įtvirtinta, jog atliekos - tai „medžiaga ar daiktas, kurių turėtojas atsikrato, ketina ar privalo atsikratyti“³².

Iš pirmo žvilgsnio atliekų apibrėžimas, pateiktas minėtuose atliekų susidarymo prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui skirtuose teisės aktuose, atrodo pakankamai aiškus, tačiau, atlikus pirminę Direktyvos 2008/98/EB teksto lietuvių bei anglų ir italų kalbomis sisteminę analizę, paaiškėja, jog atliekų sąvokai yra būdingi tam tikri netikslumai ir skirtumai, susidarę dėl netikslaus Direktyvos teksto vertimo į lietuvių kalbą.

Antrasis probleminis atliekų sampratos aspektas yra tas, jog pagal Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintą atliekų apibrėžimą, tos medžiagos ar objektai, kurių *ketinama atsikratyti*, yra laikomi atliekomis. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad minėtoje Direktyvoje nepateikiamas *ketinimo atsikratyti* medžiagomis ar objektais apibrėžimas. Tai apsunkina momento, nuo kurio medžiagos ar objektai, kuriais *ketinama atsikratyti*, tampa atliekomis, nustatymą. Negana to, sudėtinga įvertinti, ar visos medžiagos ar objektai, kuriais *ketinama atsikratyti*, turėtų būti vadinami atliekomis.

Samprotavimo nuoseklumui, analizuojant Europos Sąjungos ir nacionaliniu atliekų teisiniu reglamentavimu įtvirtintos atliekų sąvokos probleminius aspektus, užtikrinti, probleminiai atliekų sąvokos aspektai yra analizuojami aukščiau pateikta seka. Sisteminė ir loginė atliekų sąvokos analizė papildoma konkrečių pavyzdžių nagrinėjimu.

³¹ 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinti kai kurias direktyvas. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 51 (L 312) (2008). Žiūrėta 2015 10 31 per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2008:312:FULL&from=LT>

³² „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“, Žiūrėta 2015 11 03 per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=470296

2. 1. 1. Europos Sąjungos ir nacionalinėje teisėje įtvirtintos atliekų sąvokos netikslumai ir skirtumai

Dr. Martynas Vasiliauskas, analizuodamas direktyvose 75/442/EEB, 91/156/EEB ir 2006/12/EB įtvirtintą atliekų sąvoką ir palyginęs minėtų direktyvų tekstą lietuvių kalba ir jų tekstus anglų, ispanų ir prancūzų kalbomis identifikavo atliekų sąvokos skirtumus, susidariusius dėl netikslaus vertimo į lietuvių kalbą, bei atskleidė tikslaus ir taisyklingo teisinių terminų vartojimo reikšmę.³³ Šiame tyrime, kuriuo grindžiamas magistro baigiamasis darbas, atliekama sisteminė ir loginė Direktyvoje 2008/98/EB lietuvių bei anglų ir italų kalbomis įtvirtintos atliekų sąvokos bei Direktyvoje 2008/98/EB ir Atliekų tvarkymo įstatyme pateikto atliekų apibrėžimo analizė.

Direktyvoje 2008/98/EB **anglų kalba** atliekos apibrėžiamos taip: „*waste*’ means any substance or object which the holder discards or intends or is required to discard“; **italų kalba** - „*«rifiuto» qualsiasi sostanza od oggetto di cui il detentore si disfi o abbia l’intenzione o l’obbligo di disfarsi*“. Vertimui iš anglų kalbos naudotas anglų - lietuvių kalbos žodynas³⁴, iš italų kalbos versta naudojantis italų - lietuvių kalbos žodynu³⁵.

Atkreiptinas dėmesys į „vieną svarbią žodžio *atliekos* ypatybę. Žodis *atliekos* lietuvių kalba yra daugiskaitinis <...>, t. y. vartojamas tik daugiskaitos forma (negalima sakyti *atlieka*), nors daugelyje kitų kalbų jis turi ir vienaskaitos, ir daugiskaitos formą“.³⁶ Direktyvos 2008/98/EB tekste italų kalba terminas „*rifiuto*“ vartojamas vienaskaitos forma ir į lietuvių kalbą yra verčiamas žodžiu „*šiukšlė*“, nors paprastai minėtas terminas vartojamas daugiskaitos forma - „*rifiuti*“. Pažymėtina, jog terminas „*rifiuto*“ vartojamas Direktyvos 2008/98/EB tekste italų kalba yra gramatiškai suderintas su jo apibrėžimu - šiukšle yra laikoma „*medžiaga ar daiktas*“ Neabejotina yra tai, kad Direktyvos 2008/98/EB tekste lietuvių kalba atliekomis turėtų būti apibrėžiamos kaip „*medžiagos ar objektai*“. Analogiškai koreguotinas ir Atliekų tvarkymo įstatyme pateiktas atliekų apibrėžimas.

Direktyvoje 2008/98/EB lietuvių kalba įtvirtintame atliekų apibrėžime trūksta žodžių junginio „*bet koks*“, kuris tuo tarpu yra įtvirtintas minėtoje Direktyvoje italų („*qualsiasi*“) ir anglų („*any*“) kalbomis. Dr. Martynas Vasiliauskas pažymi, jog „jo neverčiant

³³ Martynas Vasiliauskas, „Atliekų sąvoka: probleminiai aspektai,“ *Teisė* (72) (2009), <http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/276/226>, 179.

³⁴ Bronius Svecevičius, *Anglų - lietuvių kalbų žodynas* (Vilnius: Žodynas, 2004).

³⁵ Stefano M. Lanžą, *Italų - lietuvių kalbų žodynas* (Kaunas: Aesti, 2010).

³⁶ *Ibid.* 33.

atliekų sąvoka yra nepagrįstai susiaurinama: neabejotina, kad junginys *medžiaga ar daiktas* <...> yra suvokiamas siauriau nei junginys *bet kokio medžiaga ar bet koks daiktas* <...>“.³⁷

Terminu, apibūdinančiu momentą, nuo kurio daiktai ar medžiagos tampa atliekomis, direktyvose 75/442/EEB, 2006/12/EB ir 2008/98/EB lietuvių kalba vartojamas žodis „atsikratyti“, o Direktyvoje 91/156/EEB - „šalinti“. Žodis *išmesti*, reiškiantis konkretų baigtinį veiksma, teisės mokslininko įvardijamas tinkamiausiu terminu, tiksliausiai apibrėžiančiu momentą, nuo kurio daiktai ar medžiagos tampa atliekomis - „<...> medžiagos ar daiktai virsta atliekomis <...> tada, kai jie yra išmetami“³⁸.

Direktyvoje 2008/98/EB lietuvių kalba atliekos apibrėžiamos kaip „*medžiaga ar objektas*“, o Atliekų tvarkymo įstatyme atliekomis įvardijami „*medžiaga ar daiktas*“. Direktyvos tekste anglų kalba vartojamas terminas „*object*“, italų kalba - „*oggetto*“ į lietuvių kalbą verčiamas kaip daiktas/ dalykas/ objektas. Direktyvoje 2008/98/EB lietuvių kalba pateikta atliekų sąvoka turėtų būti apibrėžiamos ne „*medžiagos ar objektai*“, bet „*medžiagos ar daiktai*“.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, pažymėtina, jog tikslinga Europos Sąjungos ir nacionaliniu atliekų teisiniu reglamentavimu įtvirtintos atliekų sąvokos netikslumus ir skirtumus, atsiradusius nepaisant to, jog atliekų apibrėžimas *per se* nekito, susidariusius dėl netikslaus analizuotų teisės aktų vertimo į lietuvių kalbą, koreguoti, atliekomis vadinant, *bet kokias medžiagas ar daiktus, kuriuos jų turėtojas išmeta, ketina arba privalo išmesti*.

2. 1. 2. Europos Sąjungos ir nacionalinėje teisėje įtvirtintos atliekų sąvokos dalies, pagal kurią medžiagos ar daiktai, kuriuos ketinama išmesti, tampa atliekomis, taikymo ypatumai

Pagal 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančios kai kurias direktyvas 3 str. 1 d. 1 p. medžiagos ar daiktai nuo to momento, kai juos *ketinama išmesti* yra laikomi atliekomis. Direktyvoje nepateikiamas *ketinimo išmesti* medžiagos ar daiktus apibrėžimas, o tai apsunkina momento, nuo kurio medžiagos ar daiktai, kuriuos *ketinama išmesti*, tampa atliekomis, nustatymą. Pažymėtina, jog aukščiau aprašytas teisiniu reglamentavimu įtvirtintos atliekų sąvokos probleminis aspektas teisės mokslininkų yra tirtas tik fragmentiškai. Dr. Martynas Vasiliauskas momentu, nuo kurio *ketinama išmesti* medžiagas ar daiktus, įvardija tą laiko atkarpą, „kai daiktų ar medžiagų turėtojas pagalvoja, jog tam tikrą daiktą reikėtų išmesti, arba kai jis savo ketinimą išreiškia tam tikrais konkrečiais veiksmais.“³⁹ Ieškant tinkamiausio termino *ketina išmesti* apibrėžimo,

³⁷ Martynas Vasiliauskas, „Atliekų sąvoka: probleminiai aspektai,“ *Teisė* (72) (2009), <http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/276/226>, p. 179.

³⁸ *Supra note*, p. 187.

³⁹ *Supra note*, p. 187.

tikslinga atlikti išsamesnę momentą, nuo kurio daiktai ar medžiagos, kuriuos *ketinama išmesti*, tampa atliekomis, analizę, nagrinėjant toliau pateikiamus konkrečius pavyzdžius.

Pirmasis pavyzdys: Vardenis Pavardenis, pirmą kartą lankydamasis X mieste, su savimi turėjo stiklinį vandens buteliuką, kuriame buvusį vandenį per dieną išgėrė. Išgėręs vandenį, Vardenis Pavardenis ieškojo stiklo atliekoms skirto konteinerio, o jo neradęs - buteliuką įsidėjo į kuprinę, tikėdamasis vėliau rasti stiklo atliekoms skirtą konteinerį ir buteliuką išmesti. Netikėtai pastebėjęs geriamojo vandens kioskelį, buteliuką pripildė vandens. Susižavėjęs idėja vandens kioskeliuose įsigyti natūralaus ar gazuoto aplinkos temperatūros ar atvėsinto geriamojo vandens, nusprendė, jog verta buteliuką turėti su savimi ir, esant galimybei, pakartotinai jį panaudoti – pripildyti vandens. Vis dėlto, tęsdamas kelionę pirmą kartą lankomame X mieste, Vardenis Pavardenis įsigijo tiek daug suvenyrų, kuriais, grįžęs namo, svajoto nustebinti savo artimuosius ir draugus, jog buteliukas kuprinėje nebetilpo, todėl Vardenis Pavardenis nešiojosi jį rankoje. Dienos pabaigoje, pastebėjęs, jog vėluoja į traukinį, kuriuo turėtų grįžti namo, suskubo į traukinių stotį. Atbėgęs ir būdamas labai ištroškęs, išgėrė buteliuke likusį vandenį. Baimindamasis nesusipėti į traukinį, Vardenis Pavardenis suskubo ieškoti Y perono. Skubėdamas laiku suspėti į traukinį Vardenis Pavardenis, net ir norėdamas išmesti jį apsunkinantį buteliuką, nepastebėjo, ar greta traukinio buvo šiukšliadėžių ir dėl to buteliuko neišmetė. Įsėdęs į traukinį ir atkreipęs dėmesį, jog traukinyje buvo įrengtos šiukšliadėžės, ketino buteliuką išmesti, tačiau 1 l talpos buteliukas buvo pernelyg didelis ir į šiukšliadėžę netilpo. Galiausiai grįžęs namo Vardenis Pavardenis buteliuką pripildė vandens ir kitą dieną jį nusinešė į darbą.

Itin svarbu pažymėti, jog šiame ir tolimesniuose skyreliuose pateikiami pavyzdžiai bus nagrinėjami viso tyrimo metu, atskleidžiant vis naujus atliekų teisinio reglamentavimo ypatumus.

Vadovaujantis dr. Martyno Vasiliausko pateikto *ketinimo išmesti* medžiagas ar daiktus apibrėžimu, medžiagos ar daiktai tampa atliekomis, kai jų turėtojas pagalvoja, jog turimą medžiagą ar daiktą reikėtų išmesti *arba* tokį ketinimą išreiškia konkrečiais veiksmais. Analizuojant pateiktą situaciją, akivaizdu, jog dienos pradžioje išgėręs stikliniame buteliuke buvusį vandenį, Vardenis Pavardenis ketino jį išmesti, nes ne tik apie tai pagalvojo, tačiau savo ketinimą išmesti buteliuką įrodė ieškodamas stiklo atliekoms skirto konteinerio. Atsižvelgiant į pateiktą *ketinimo išmesti* apibrėžimą, buteliukas tapo pakuočių atliekomis. Vis dėlto Vardeniui Pavardeniui buteliuką pripildžius vandenių geriamojo vandens kioskelyje, buteliukas, jau laikomas pakuočių atliekomis pagal minėtą apibrėžimą, buvo pakartotinai panaudotas. Vėlgį išgėręs geriamo vandens kioskelyje pripildytame buteliuke esantį vandenį, Vardenis Pavardenis pagalvojo, jog reikėtų išmesti jį apsunkinantį 1 l talpos stiklinį buteliuką, tačiau to padaryti negalėjo, nes buteliukas buvo pernelyg didelis ir netilpo į traukinyje įrengtas šiukšliadėžes.

Pagal *David Wilkinson atliekų vertės sampratą*, kuri yra grindžiama subjektyviu asmens požiūriu į jo turimą medžiagą ar daiktą, medžiaga ar daiktas, kuris yra vertinamas jo turėtojo (medžiagos ar daikto vertė jam yra teigiama), nebus išmetamas ir dėl to netaps atlieka, o ta medžiaga ar daiktas, kuris jo turinčio asmens yra nevertinamas (medžiagos ar daikto vertė jam yra neigiama arba nulinė) ir dėl to jo turėtojui yra nereikalingas, bus išmetamas ir dėl to taps atlieka.⁴⁰ Tęsiant aukščiau pateikto pavyzdžio analizę ir vadovaujantis atliekų vertės samprata, daroma prielaida, jog tam tikra medžiaga ar daiktas, kuris yra nevertinamas jo turėtojo (medžiagos ar daikto vertė jam yra neigiama arba nulinė), tačiau dar nebuvo išmestas, esant galimybei, gali būti pakartotinai panaudojamas ir būti jo turėtojo vėl vertinamas (t. y. gali įgyti teigiamą vertę jo turėtojui). Nagrinėjamu atveju Vardenio Pavardenio turėtas tuščias stiklinis buteliukas, kurį jis *ketino išmesti*, turėjo jam neigiamą arba nulinę vertę, tačiau buteliuką papildžius vandens geriamojo vandens kioskelyje, buteliuko vertė pakito - buteliukas įgijo teigiamą vertę jo turėtojui ir dėl to nebuvo išmestas. Apibendrinant tai, kas išdėstyta, svarstyti, ar buteliukas turėtų tapti atlieka Vardeniui Pavardeniui pagalvojus, jog reikėtų jį išmesti ar net ėmusis konkrečių veiksmų šiam ketinimui išreikšti.

Pažymėtina, jog David Wilkinson atliekų vertę apibrėžia kaip teigiamą, neigiamą arba nulinę medžiagos ar daikto vertę jo turėtojui. Atkreiptinas dėmesys į tai, kuo skiriasi neigiama ir nulinė medžiagos ar daikto vertė. 2016 m. vasario 1 d. įsigalios Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2, 4¹, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 11¹, 11², 12¹, 12², 12³ straipsniais įstatymas⁴¹. Pakeisto 11 str. 2 d. nurodoma, jog gamintojai ir importuotojai nuo 2016 m. vasario 1 d. privalės imti užstatą iš pakuočių platintojų ar pakuočių pardavėjų ir jį grąžinti pakuočių pardavėjams, šiems grąžinus vienkartinį stiklinių, plastikinių ir metalinių pakuočių, kurių talpa didesnė negu viena dešimtoji litro, bet mažesnė negu trys litrai, atliekas. Taigi, Vardenio Pavardenio nevertintas ir išmestas stiklinis buteliukas nuo 2016 m. vasario 1 d. įgis jam neigiamą vertę, nes, išmetęs stiklinį buteliuką, praras užstatą sudarančią pinigų sumą. Kaip jau minėta, David Wilkinson pažymi, jog medžiagos ar daiktai, kurie gali būti perdirbami ar pakartotinai panaudojami, nors ir turintys neigiamą arba nulinę vertę jo turėtojui, neturėtų būti laikomi atliekomis, kadangi tam tikra medžiaga ar daiktas gali būti vertinamas kito asmens (medžiagos ar daikto vertė jam yra teigiama). Vardeniui Pavardeniui išmetus stiklinį buteliuką tam neskirtoje vietoje, finansinių sunkumų turintis asmuo rastą buteliuką nunešė į artimiausią parduotuvę ir atsiėmė Vardenio Pavardenio sumokėtą pinigų sumą. Nulinė medžiagos ar daikto vertė neturėtų

⁴⁰ David Wilkinson, „Time to discard the concept of waste?“, *Environmental law review*, 1 (3) (1999): 172 - 195.

⁴¹ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2, 4¹, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 11¹, 11², 12¹, 12², 12³ straipsniais įstatymas.“ Žiūrėta 2015 10 27 per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=471208

būti siejama su praradimu, kadangi tam tikra medžiaga ar daiktas, nereikalingas jo turėtojui, yra išmetamas, nes jam nevertingas.

Antrasis pavyzdys: „The Street Store“ projekto⁴² įgyvendinimo metu gatvėse įkuriamos laikinosios „parduotuvės“, kurių „asortimentu“ tampa jų „darbo metu“ parduojuose palikti drabužiai, batai ir/ ar aksesuarai, tikėtina, reikalingi parduojuose „klientams“ - asmenims, turintiems finansinių sunkumų ir/ ar gyvenantiems gatvėse. Laikinių parduojuose klientams suteikiama galimybė išsirinkti jiems reikalingus daiktus ir juos „įsigyti“ be būtinybės išleisti.⁴³ Vardenė Pavardenė jai nereikalingus drabužius, batus ir/ ar aksesuarus sudėjo į atskirą krepšį, kurį būtų išmetusi baigusi tvarkyti namus. Tvarkydamosi namus Vardenė Pavardenė klausėsi radijo programos, kurios metu buvo pristatytas „The Street Store“ projektas. Sužinojusi apie netoliese įkurtą laikinąją gatvės „parduotuvę“, jai nereikalingus daiktus paliko „parduojuose patalpose“. Gatvėje gyvenanti parduojuose „klientė“ „įsigijo“ Vardenės Pavardenės paliktą striukę. Praėjus kuriam laikui nuo „apsipirkimo“, parduojuose „klientė“ įvertino, jog „įsigyta“ striukė yra pernelyg plona, todėl netinkama apsisaugoti nuo šalčio subjurus orams. Parduojuose „klientė“, pagalvojusi, jog pernelyg ploną striukę reikėtų išmesti, suskubo ieškoti šiltesnės striukės. Netikėtai atvėsus orams, gatvės gyventoja plonosios striukės dar nebuvo išmetusi, todėl nusprendė ją naudoti iki tol, kol įsigis šiltesnę striukę.

Vadovaujantis Dr. Martyno Vasiliausko pateikta *ketinimo išmesti* medžiagas ar daiktus samprata, Vardenei Pavardenei nereikalingi drabužiai, batai ir/ ar aksesuarai tapo atliekomis jai pagalvojus, jog minėtus daiktus reikėtų išmesti ir tokį ketinimą išreiškus konkrečiu veiksniu - sudėjus į atskirą krepšį, kurį Vardenė Pavardenė būtų išmetusi baigusi tvarkyti namus. Taigi, Vardenei Pavardenei nereikalingi daiktai nuo to momento, kai juos buvo ketinama išmesti, tapo atliekomis. David Wilkinson pažymi, jog medžiagos ar daiktai, kurie gali būti perdirbami ar pakartotinai panaudojami, nors ir turintys neigiamą arba nulinę vertę jo turėtojui, neturėtų būti laikomi atliekomis, kadangi tam tikra medžiaga ar daiktas gali būti įvertinamas kito asmens (medžiagos ar daikto vertė jam yra teigiama). Remiantis David Wilkinson atliekų vertės samprata, drabužiai, batai ir/ ar aksesuarai, turintys neigiamą arba nulinę vertę Vardenei Pavardenei, neturėtų būti laikomi atliekomis, kadangi minėti daiktai gali būti įvertinti kito asmens (daikto vertė jam yra teigiama). Nagrinėjamu atveju, striukė, kurią įsigijo laikinosios gatvės parduojuose „klientė“, buvo jos įvertinta ir panaudota dar kartą.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, itin svarbu pažymėti, jog netikslinga momentu, nuo kurio yra *ketinama išmesti* medžiagas ar daiktus, įvardinti tą akimirka, kai daiktų ar

⁴² Projekto „The Street Store“ tinklalpis, žiūrėta 2015 11 08, <http://thestreetstore.org/>

⁴³ Alessandro Graziadei, „Street Store“: negozi senza tetto per i senzatetto (e non solo),“ žiūrėta 2015 10 25, <http://www.unimondo.org/Notizie/Street-Store-negozi-senza-tetto-per-i-senzatetto-e-non-solo-152974>

medžiagų turėtojas pagalvoja, jog tam tikrą medžiagą ar daiktą reikėtų išmesti, arba kai jis savo ketinimą išreiškia tam tikrais konkrečiais veiksmais, nes medžiaga ar daiktas, pagalvojus, jog jį reikėtų išmesti ir netgi ėmusis konkrečių veiksmų šiam ketinimui išreikšti, nebūtinai bus išmestas ir dėl to taps atlieka. Taigi, atliekų sąvoka, bent jau nagrinėtų situacijų atvejais, yra pernelyg išplečiama. Iš esmės kiekviena medžiaga ar daiktas galėtų būti laikomi atliekomis. Be to, daroma prielaida, jog tam tikra medžiaga ar daiktas, kuris yra nevertinamas jo turėtojo (medžiagos ar daikto vertė neigiama arba nulinė), tačiau dar nebuvo išmestas, esant galimybei, gali būti pakartotinai panaudojamas ir būti jo turėtojo vėl įvertintas (gali įgyti teigiamą vertę). Pažymėtina, jog medžiagos ar daiktai, kurie gali būti perdirbami ar pakartotinai panaudojami, nors ir turintys neigiamą arba nulinę vertę jo turėtojui, neturėtų būti laikomi atliekomis, kadangi tam tikra medžiaga ar daiktas, gali būti įvertintas kito asmens (medžiagos ar daikto vertė jam yra teigiama).

2. 2. Atliekų prevencijos samprata ir atliekų prevencijos priemonių taikymo aspektai

Nė viena atliekų susidarymo prevencijos priemonė neužtikrina, kad atliekų susidarymo būtų išvengta apskritai, todėl valstybės narės, įgyvendindamos atliekų susidarymo prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui skirtus Europos Sąjungos teisės aktus, įpareigojamos įgyvendinti tokių priemonių visumą. Itin svarbu pažymėti tai, kad minėti teisės aktai turi būti įgyvendinami griežtai laikantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos atliekų hierarchijos.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Europos Sąjungos atliekų teisinis reglamentavimas iš esmės yra skiriamas *atliekų tvarkymo* teisiniam reguliavimui, t. y. atliekų teisiniam reglamentavimui *ex post*, kuriuo reguliuojamas susidariusių atliekų tvarkymas. Pažymėtina, jog pastaruoju metu ši tendencija kinta išskirtinį dėmesį pradėjus skirti atliekų teisiniam reglamentavimui *ex ante*, t. y. *atliekų susidarymo* teisiniam reglamentavimui, kuriuo siekiama vengti atliekų susidarymo.

Itin svarbu pažymėti, jog pirmiausia atliekų prevencijos priemonių turi būti imtasi prieš medžiagai ar produktui tampant atliekomis. Pagal 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančioje kai kurias direktyvas pateiktą apibrėžimą, atliekų prevencija - tai priemonės, kuriomis pirmiausia siekiama vengti atliekų susidarymo. Valstybinė lietuvių kalbos komisija pažymi, jog atliekų prevencijos termino atitikmuo yra žodžių junginys „*apsauga nuo atliekų susidarymo*“.⁴⁴ Vis dėlto akivaizdu,

⁴⁴ Valstybinės lietuvių kalbos komisijos tinklalapio skiltis „Konsultacijų bankas“, žiūrėta 2015 12 03, <http://konsultacijos.vlkk.lt/lit/2631>

jog nuolat didėjant pasaulio gyventojų skaičiui ir įsivyravus neatsakingo vartojimo kultūrai, lemiančiai intensyvių gamtos išteklių naudojimą, atliekų susidarymo išvengti (bent jau kol kas) nepavyks, todėl atliekų prevencijos priemonėmis turi būti siekiama sumažinti kenksmingų medžiagų kiekį medžiagose ar produktuose. Pažymėtina, jog atliekų prevencijos priemonės siekiant sumažinti susidarančių atliekų kiekį produktai turi būti pakartotinai panaudojami arba prailginamas jų gyvavimo ciklas. Atliekų prevencijos priemonės, pagal minėtą apibrėžimą, įgyvendinamos siekiant apsaugoti aplinką nuo neigiamo atliekų susidarymo poveikio ir užtikrinti asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje.

Kaip minėta, atliekų prevencijos praktinį įgyvendinimą užtikrina Valstybinė atliekų prevencijos programa, kuria nustatyti atliekų prevencijos tikslai, uždaviniai, numatytos atliekų prevencijos priemonės, nustatyti kiekybiniai atliekų prevencijos priemonių kriterijai, skirti pagal numatytas priemones daromai pažangai stebėti ir įvertinti.

Tikslinga įvertinti 2015 m. balandžio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvą (ES) 2015/7 20, kuria dėl lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių sunaudojimo mažinimo iš dalies keičiama Direktyva 94/62/EB, įgyvendinimą nacionalinėje teisėje. Direktyvoje numatyta galimybė valstybėms narėms rinktis vieną iš dviejų uždavinių, skirtų Direktyvos tikslui pasiekti arba įgyvendinti šiuos uždavinius kartu: 1) užtikrinti, jog ne vėliau kaip 2019 m. gruodžio 31 d. sunaudojamų lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių, kurių sienelės storis yra mažesnis kaip 50 mikronų, vienam asmeniui neviršytų 90 vnt., o ne vėliau kaip 2025 m. gruodžio 31 d. - 40 vnt.; 2) užtikrinti, jog ne vėliau kaip 2018 m. gruodžio 31 d. lengvieji plastikiniai pirkinių maišeliai prekių ar produktų pardavimo vietose nebūtų dalijami nemokamai. Šie įpareigojimai gali būti netaikomi labai lengviems plastikiniams pirkinių maišeliams (kurių sienelės storis mažesnis kaip 15 mikronų). Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2 straipsnio ir 2 priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 8² straipsniu įstatymo pakeitimo projekte yra numatytas antrojo uždavinio įgyvendinimas.⁴⁵ Itin svarbu pabrėžti, kad valstybės narės įpareigojamos imtis priemonių, kurių intensyvumas priklauso nuo dabartinio atskirose valstybėse narėse sunaudojamų lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių kiekio. 2008 m. Europoje iš viso pagaminta 3,4 mln. tonų plastikinių pirkinių maišelių – tiek, kiek sveria daugiau kaip 2 mln. lengvųjų automobilių.⁴⁶ Lietuvos gyventojų skaičius 2015

⁴⁵ Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2 straipsnio ir 2 priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 8² straipsniu įstatymo pakeitimo projektas. Žiūrėta 2015 11 17 per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/f8b3bab27d4211e59a1ed226d1cbceb5?fwid=2pdfkpgn0>

⁴⁶ European Commission Press release database, „Komisija kviečia pareikšti nuomonę apie tai, kaip naudoti mažiau plastikinių maišelių,“ žiūrėta 2015 11 17 per internetą: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-580_lt.htm

m. siekia 2 787 tūkst.⁴⁷, o 2011 m. siekė 3 071 tūkst.⁴⁸ Pastaraisiais metais parduotuvių tinklo „Maxima“ parduotuvėse buvo parduoti 3 mln. lengvųjų plastikinių pirkinų maišelių.⁴⁹ Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, svarstyta, ar įsipareigojimas nacionaliniu teisiniu reglamentavimu užtikrina, jog ne vėliau kaip 2018 m. gruodžio 31d. lengvieji plastikiniai pirkinų maišeliai prekių ar produktų pardavimo vietose nebūtų dalijami nemokamai yra pakankamas susiklosčiusiai situacijai pakeisti, juo labiau kad daugumoje prekybos vietų lengvieji plastikiniai ir net popieriniai pirkinų maišeliai yra mokami. Būtina įvertinti, ar minėtas uždavinys gali būti įgyvendinamas drabužių ir batų pardavimo vietose įskaitant turgus.

Magistro baigiamojo darbo autorė, siekdama ugdyti Mykolo Romerio universiteto bendruomenės sąmoningumą ir skatinti jos elgsenos pokyčius atliekų prevencijos srityje, pažymi, jog Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultete mokosi 1698 studentai - 1545 bakalaurantai ir 153 magistrantai.⁵⁰ Vadovaujantis Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto baigiamųjų darbų rengimo ir gynimo metodinių nurodymų 22, 23 ir 80 punktais, pažymėtina, jog bakalaurantai turi pateikti 2 bakalauro baigiamojo darbo, kurio apimtis nuo 35 iki 50 lapų, egzempliorius, kaip tuo tarpu, magistrantai - 2 magistro baigiamojo darbo, kurio apimtis nuo 50 iki 70 lapų, egzempliorius, įrištus spirale, kietu arba minkštu viršeliu. Taigi, 1545 studentų bakalauro baigiamieji darbai, atitinkantys minimalius baigiamojo darbo apimčiai keliamus reikalavimus, t. y. 35 lapus, sudarys 54 075 lapų, 1545 spirales arba 1545 minkštų ar kietų viršelių, kai tuo tarpu 153 studentų magistro baigiamieji darbai, atitinkantys minimalius baigiamojo darbo apimčiai keliamus reikalavimus, t. y. 50 lapų, sudarys 7650 lapų, 153 spirales arba 153 minkštus ar kietus viršelius.

2015 m. lapkričio 21 - 29 d. vyko Europos atliekų mažinimo savaitė tema „Dematerialisation: Doing more with less!“ („Dematerializacija: Nuveikti daugiau su mažiau!“), skirta skatinti tai, kad atliekant tam tikras funkcijas ar teikiant paslaugas būtų vengiama naudoti tam tikras medžiagas arba jų naudojimą sumažinti. Pažymėtina, jog dematerializavimas yra tiesiogiai susijęs su atliekų prevencija ir didesniu išteklių naudojimo efektyvumu. 2015 m.

⁴⁷ United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division „World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables,“ žiūrėta 2015 10 28, http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf

⁴⁸ United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, „Total Population - Both Sexes. De facto population in a country, area or region as of 1 July of the year indicated,“ žiūrėta 2015 11 04, <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>

⁴⁹ Žiūrėta 2015 11 17, <http://grynas.delfi.lt/gyvenimas/prekybos-tinklai-per-menesi-parduoda-daugiau-maiseliu-nei-lietuvoje-gyventoju.d?id=45630867>

⁵⁰ Vadovaujamosi Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto vyresniosios metodininkės Irenos Sakalauskienės pateiktais spalio 1 d. duomenimis.

gruodžio 3 d. buvo užregistruoti 12 035 veiksmai, skirti sąmoningumui atliekų prevencijos ir susidariusių atliekų tvarkymo srityje. Tik 3 iš 7300 veiksmų užregistruoti Lietuvoje!⁵¹

Siekiant sumažinti Mykolo Romerio universiteto studentų baigiamiesiems darbams atspausdinti reikalingo popieriaus, panaudojamų spiralių, minkštų ar kietų viršelių kiekį, siūlytina Universiteto studentams sudaryti galimybę galutinį baigiamojo darbo variantą įkelti į Mykolo Romerio universiteto informacinę sistemą „Studijos“ ir nekvalifikuotu elektroniniu parašu patvirtinti, jog baigiamasis darbas buvo atliktas, laikantis Mykolo Romerio universiteto Studijų rezultatų vertinimo tvarkos 47 - 56 punktuose įtvirtintų reikalavimų. Baigiamųjų darbų pateikimas elektronine forma ir pasirašymas nekvalifikuotu elektroniniu parašu turėtų būti prilyginamas jo pateikimui rašytine forma. Iš esmės būtų analogiškas Mykolo Romerio universiteto studijų sutarčių sudarymo tvarkos I dalies 2. 6. bei III dalies 9 ir 11 punktams.⁵²

Ištęstinių aplinkosaugos teisės studijų programos studentai turi išlaikyti dešimties studijų programos (šešių privalomųjų ir keturių alternatyviai pasirenkamų) dalykų egzaminus. Mykolo Romerio universiteto studijų rezultatų vertinimo tvarkos 25¹ punkte įtvirtinta, jog „Egzamino lape studentas pasirašo Senato patvirtintos formos pasižadėjimą, kurioje patvirtina, kad egzamino užduotys yra atliktos savarankiškai ir sąžiningai.“⁵³ Ši forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto Senato 2014 m. birželio 30 d. nutarimu Nr. 1SN-51 ir pateikta Mykolo Romerio universiteto studijų rezultatų vertinimo tvarkos 15 lape. Remiantis tuo, kas išdėstyta, kiekvienas Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros ištęstinių aplinkosaugos teisės magistrantūros studijų programos studentas akademiniam sąžiningumui egzaminų metu deklaruoti sunaudoja bent 10 popieriaus lapų.

Atsižvelgiant į tai, kad studijų sutarties⁵⁴ 25.5. punkte yra įtvirtintas studento įsipareigojimas studijų metu „laikytis akademinio sąžiningumo, susijusio su studijų rezultatų vertinimu, ir sąžiningos konkurencijos principų“ ir į Studijų rezultatų vertinimo tvarkos 25 punkte įtvirtintus draudimus, kurių nepaisymas suponuoja akademinį studento nesąžiningumą atsiskaitymų metu, siūloma atsisakyti perteklinio akademinio sąžiningumo atsiskaitymų metu patvirtinimo reikalavimo ir egzamino lapams atspausdinti sunaudojamo popieriaus kiekį.

⁵¹ Magistro baigiamojo darbo autorė naudojosi Europos atliekų mažinimo savaitės duomenų bazės paieškos sistema <http://www.ewwr.eu/actions>, tačiau įkėlus nuorodą su paieškos rezultatais, kuri yra peržiūrima vėliau, paieškos rezultatai nebuvo rodomi.

⁵² Mykolo Romerio universiteto studijų sutarčių sudarymo tvarka. Žiūrėta 2015 11 08, https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/centrai/akademiniu_reikalui_centras/teises_aktai/Sutarciau_sudarymo_tvarka.pdf

⁵³ Mykolo Romerio universiteto studijų rezultatų vertinimo tvarka. Žiūrėta 2015 11 08, http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/centrai/akademiniu_reikalui_centras/teises_aktai/Vert_tvark_akt_redakc_2_014_06_30_1.pdf

⁵⁴ Magistro baigiamojo darbo autorė rėmėsi savo studijų sutartimi, kurios forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto Senato 2009 m. liepos 9 d. nutarimu Nr. 1SN-84.

Valstybės narės atliekų prevencijos tikslams pasiekti skatinamos plėtoti mokslinius tyrimus ir įgyvendinti geriausiai prieinamas technologijas. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas itin gajai susidarančių maisto atliekų kiekio didėjimo problemai. Maždaug trečdalis visame pasaulyje pagaminto maisto, skirto žmogaus vartojimui, yra prarandamas arba iššvaistomas, o tai sudaro apie 1,3 mlrd. tonų per metus.⁵⁵ Maisto produktai ženklinami ant jų pakuočių nurodant „tinka vartoti iki“ tuo pažymint, jog konkretų maisto produktą yra saugu vartoti iki nurodytos datos arba „geriausias iki“ tuo atkreipiant dėmesį, jog asmuo gali nuspręsti, ar konkretų maisto produktą vartoti praėjus ant pakuotės nurodytai datai. Pažymėtina, jog pastaruoju atveju konkretus maisto produktas gali būti ne pačios geriausios kokybės.⁵⁶ Europos Komisijos atliktos apklausos duomenimis, į maisto produktų ženklimą apsiperkant bei gaminant maistą atsižvelgia 58 proc. Europos Sąjungos gyventojų, Lietuvoje - 51 proc.⁵⁷ Vis dėlto svarstyтина, ar minėtas ženklimas yra tinkamas ir padeda išvengti maisto atliekų susidarymo. Štai pvz., lietuviškos Solveigos Pakštaitės idėja sukurti etiketę, padėsiančią regos negalią turintiems asmenims įvertinti, ar maistas pakuotėje nėra sugedęs (pirminiame jos kūrimo etape), tapo projektu „Bump Mark“⁵⁸, 2014 m. laimėjusiu nacionalinį James Dyson fondo, įkurto siekiant „padrąsinti ir paskatinti jaunos žmones, mąstyti kitaip, daryti klaidas, išrasti ir įgyvendinti savo inžinerinį potencialą“⁵⁹, apdovanojimo etapą. „Bump Mark“ yra maisto galiojimo etiketė, reaguojanti į ją supančią aplinką, t. y. maistą ir jo gedimo procesą, besikeičianti priklausomai nuo maisto sugedimo lygio. „Bump Mark“ yra sudaryta iš keturių sluoksnių: plastikinės plėvelės, sudarančios etiketės pagrindą, iškilimais padengto plastiko sluoksnio, (gyvulinės kilmės) želatinos sluoksnio ir viršutinio etiketės sluoksnio – plastiko plėvelės. Etiketė tikrinama ją liečiant. Jeigu maistas, esantis pakuotėje, yra šviežias, etiketė išlieka glotni. Jeigu yra jaučiami iškilimai – maistas yra netinkamas vartojimui.⁶⁰ Želatina, būdama natūrali medžiaga, reaguoja į tokius faktorius kaip temperatūra, deguonis ir saulės šviesa tokiu pat būdu kaip maistas ir, jeigu sandariai/ hermetiškai pritvirtinta (prie pakuotės - *aut. pastaba*), atspindi maisto gedimo procesą.⁶¹ Želatina, inkorporuota į maisto galiojimo etiketę,

⁵⁵ Food and agriculture organization of the United Nations, „Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention,“ žiūrėta 2015 11 18, [Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention](#)

⁵⁶ European Commission, „Stop food waste... Know your dates,“ žiūrėta 2015 11 18, http://ec.europa.eu/food/safety/docs/fw_eu_actions_date_marking_infographic_en.pdf

⁵⁷ European Commission, „Flash eurobarometer 425. Food waste and date marking,“ žiūrėta 2015 11 18, <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2095>

⁵⁸ Projektas „Smart Expiry Label: Bump Mark,“ žiūrėta 2015 11 06, <https://www.behance.net/gallery/17958839/Smart-Expiry-Label-Bump-Mark>

⁵⁹ James Dyson Foundation, „Who we are,“ žiūrėta 2015 11 07, <http://www.jamesdysonfoundation.com/about-us/>

⁶⁰ „Bump Mark bio-reactive food expiry label,“ žiūrėta 2015 11 06, <http://www.designbysol.co.uk/bumpmark/touch>

⁶¹ Corinne Jones, „Young inventor’s intelligent food expiry label could save tonnes of needless waste,“ žiūrėta 2015 11 07, <http://www.theguardian.com/technology/2014/dec/10/intelligent-food-expiry-label-waste-bump-mark>

maistui esant šviežiam, išlieka kietos būsenos. Maistui pradėjus gesti, ji suyra ir tampa skysčiu. Būtent dėl šios priežasties yra jaučiami iškilimai, kurie parodo, jog maistas, esantis pakuotėje, sugedęs. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog šis metodas gali būti pritaikytas visiems gendantiems maisto produktams, varijuojant želatinos kiekiu: ilgesnio galiojimo maisto produktams reikalingas didesnis jos kiekis, kai tuo tarpu itin greitai gendantiems maisto produktams reikalingas mažesnis želatinos kiekis. Esant didesniam želatinos kiekiui formulėje, reikalingas ilgesnis laiko tarpas jai suirti ir atvirkščiai.⁶² Taigi, maisto ženklavimas „Bump Mark“ maisto galiojimo etikete sudarytų prielaidas tiksliau įvertinti, ar maisto produktas, esantis pakuotėje, yra sugedęs ir sumažinti susidarančių maisto atliekų kiekį.

Verta paminėjimo Ispanijoje⁶³, Brazilijoje⁶⁴, Vokietijoje⁶⁵ ir kt. šalyse įgyvendinama iniciatyva, kurios metu gatvėse įrengiami „solidarumo šaldytuvai“, veikiantys 24 h per parą, 7 dienas per savaitę, kuriuose kiekvienas (fizinis ar juridinis) asmuo gali palikti maisto produktus, kurių galiojimas baigiasi, namuose gamintą maistą, maisto produktus, kurie dienos eigoje nebuvo parduoti (pvz., duoną) ir t. t. Namuose pagamintas maistas turi būti pažymėtas, nurodant jo pagaminimo datą, negalima palikti šviežios mėsos, žuvies, kiaušinių ir pan. Įgyvendinant iniciatyvą yra siekiama sumažinti susidarančių maisto atliekų kiekį bei prisidėti prie asmenų, neturinčių galimybių įsigyti jiems reikalingų maisto produktų, gerovės.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, atliekų prevencija suprantama kaip apsauga nuo atliekų susidarymo. Vis dėlto nėra viena atliekų susidarymo prevencijos priemonė nėra pakankama tam, kad atliekų susidarymo būtų išvengta apskritai, todėl valstybės narės, įgyvendindamos atliekų prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui skirtus Europos Sąjungos teisės aktus, įpareigojamos įgyvendinti tokių priemonių visumą. Atliekų prevencijos priemonės įgyvendinamos siekiant apsaugoti aplinką nuo neigiamo atliekų susidarymo poveikio ir užtikrinti asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vangiai skatinamas visuomenės sąmoningumas bei skatinami jos elgsenos pokyčiai atliekų prevencijos srityje. Negana to, nesinaudojama moderniomis technologijomis bei nesivadovaujama inovatyviomis idėjomis, sudarančiomis prielaidas efektyviam gamtos išteklių naudojimui užtikrinti. Vis dėlto pastebima tendencija, jog atliekų teisiniu reglamentavimu pabrėžiama

⁶² Corinne Jones, „Young inventor’s intelligent food expiry label could save tonnes of needless waste,“ žiūrėta 2015 11 07, <http://www.theguardian.com/technology/2014/dec/10/intelligent-food-expiry-label-waste-bump-mark>

⁶³ Redazione, „In Spagna i “Frigoriferi solidali” per contrastare lo spreco di cibo,“ <http://www.nonsprecare.it/recupero-alimenti-frigorifero-solidale-spagna-galdakao-murcia>

⁶⁴ Redazione, „In Brasile, i frigoriferi della solidarietà per aiutare i poveri e combattere gli sprechi,“ žiūrėta 2015 10 25, <http://www.nonsprecare.it/frigo-strada-brasile-solidarieta-lotta-spreco-cibo>

⁶⁵ Redazione, „A Berlino, il frigo degli avanzi contro gli sprechi di cibo,“ žiūrėta 2015 11 18, <http://www.nonsprecare.it/iniziativa-contro-spreco-alimentare-frigorifero-avanzi-cibo-berlino-kreuzberg>

atliekų prevencijos reikšmė bei jos priemonių taikymo aktualumas siekiant užtikrinti racionalų gamtos išteklių naudojimą bei tokio naudojimo efektyvumą.

2. 3. Pakartotinio (pa)naudojimo samprata ir taikymo probleminiai aspektai

Nepavykus atliekų prevencijos priemonėmis išvengti atliekų susidarymo, tam, kad būtų sumažintas galinčių susidaryti atliekų kiekis, kaip alternatyva numatytas produktų pakartotinis (pa)naudojimas. Direktyvoje 2008/98/EB pakartotinis naudojimas apibrėžiamas kaip „operacija, kurios metu produktai ar sudėtinės dalys, kurie nėra atliekos, vėl naudojami tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti“. 1994 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvoje 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų pakartotinis naudojimas apibrėžiamas kaip „bet kokia operacija, kai pakuotė, kuri buvo sumanyta ir sukonstruota naudoti per savo naudojimo laiką tik minimalų vežimų ir pakartotinio naudojimo kartų skaičių, yra vėl užpildoma ar naudojama tuo pačiu tikslu, kuriam buvo sukurta, naudojant ar nenaudojant papildomus rinkoje esamus produktus, įgalinančius vėl užpildyti pakuotę; tokia pakartotinai naudota pakuotė tampa pakuočių atliekomis tuomet, kai ji daugiau pakartotinai nebenaudojama“. Analogiškai pakartotinis naudojimas yra apibrėžiamas ir Atliekų tvarkymo bei Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymuose.

Atsižvelgiant į tai, kad pakartotinio (pa)naudojimo sampratos probleminiai aspektai yra neatsiejami nuo ankstesnėse tyrimo dalyse analizuotų atliekų ir atliekų prevencijos sampratų probleminių aspektų bei tai, kad jose pateikti konkretūs pavyzdžiai bus toliau plėtojami šiame ir tolimesniuose skyreliuose, samprotavimo nuoseklumui užtikrinti pateikiamas trumpas ankstesniuose skyreliuose atliktos analizės apibendrinimas. Pagal Atliekomis laikomos bet kokios medžiagos ar daiktai, kuriuos jų turėtojas išmeta, ketina arba privalo išmesti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal Direktyvoje 2008/98/EB pateiktą atliekų apibrėžimą, atliekomis yra laikomos bet kokios medžiagos ar daiktai, kuriuos *ketinama išmesti*. Teisės doktrinoje momentas, nuo kurio medžiagos ar daiktai, kuriuos ketinama išmesti, tampa atliekomis, įvardijamas tas momentas, kai daiktų ar medžiagų turėtojas pagalvoja, jog tam tikrą daiktą reikėtų išmesti, arba kai jis savo ketinimą išreiškia tam tikrais konkrečiais veiksmais. Pažymėta, jog nagrinėtų situacijų atvejais toks apibrėžimas pernelyg išplečia atliekų sąvoką, nes medžiagos ar daiktai, pagalvojus, jog juos reikėtų išmesti ir netgi ėmusis konkrečių veiksmų tokiam ketinimui išreikšti, nebūtinai reiškia, kad tos medžiagos ar daiktai bus išmesti ir dėl to taps atliekomis. Padaryta išvada, jog medžiagos ar daiktai jo turėtojui gali kisti. Pažymėta, jog medžiagos ar daiktai, nevertinami jų turėtojo, neturėtų būti laikomi atliekomis, nes gali būti vertinami kito asmens.

Atliekų teisinių reglamentavimu įtvirtintas reikalavimas kiekvienam asmeniui saugoti aplinką nuo neigiamo susidarančių atliekų poveikio aplinkai. Vis dėlto svarstyta, ar atliekų sąvoka ir atliekų prevencijos bei pakartotinio (pa)naudojimo teisinis reglamentavimas sudaro prielaidas minėtam reikalavimui įgyvendinti. Esminis klausimas yra tas, ar atliekomis laikant bet kokias medžiagas ar daiktus, kuriuos jų turėtojas *ketina išmesti* apie tai pagalvojus arba tokį ketinimą išreiškus tam tikrais konkrečiais veiksmais, susidaro prielaidos pakartotiniam (pa)naudojimui.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Direktyvoje 2008/98/EB pakartotinis naudojimas apibrėžiamas kaip „operacija, kurios metu produktai ar sudėtinės dalys, kurie *nėra atliekos*, vėl naudojami tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti“, tuo tarpu parengimas pakartotiniam naudojimui apibrėžiamas kaip „naudojimo operacija tikrinant, valant ar taisant, kurios metu *atliekomis tapę* produktai ar produktų sudėtinės dalys parengiami taip, kad būtų vėl panaudojami be jokio kito išankstinio apdirbimo“. Taigi, skirtumas yra tas, kad pakartotinai naudojami tik tie produktai ar jų sudėtinės dalys, *kurie nėra atliekos*, tuo tarpu pakartotiniam naudojimui parengiami tie produktai ar jų sudėtinės dalys, *kurie yra tapę atliekomis*. Darytina išvada, jog atliekomis laikant bet kokias medžiagas ar daiktus jų turėtojai, pagalvojus, jog tam tikras medžiagas ar daiktus reikėtų išmesti arba tokį ketinimą išreiškus tam tikrais konkrečiais veiksmais, pakartotinis (pa)naudojimas iš pirmo žvilgsnio tampa neįmanomas.

Antrasis probleminis pakartotinio (pa)naudojimo sampratos aspektas yra tas, kad produktai ar jų sudėtinės dalys, kurie *nėra atliekos*, gali būti pakartotinai naudojami tik *tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti*. Panašu, jog įtvirtinus tokį pakartotinio (pa)naudojimo teisinį reglamentavimą yra nepagrįstai susiaurinamos pakartotinio (pa)naudojimo prielaidos.

Direktyvoje 94/62/EB pažymima, jog „<...> pakartotinai naudota pakuotė tampa pakuočių atliekomis tuomet, kai ji daugiau pakartotinai nebenaudojama“. Vis dėlto, manytina, jog pakuotė tampa pakuočių atliekomis ne tada, kai ji daugiau pakartotinai nebenaudojama, o tada, kai pakuotė dėl įvairių priežasčių yra išmetama (pvz., įskilęs plastikinis butelis negali būti pakartotinai (pa)naudojamas, juo labiau tuo pačiu tikslu, kuriam buvo sukurtas, arba plastikinis buteliukas, netelpantis į nedidukę rankinę, yra tiesiog išmetamas, nesiekiant pakartotinio (pa)naudojimo tikslų).

2. 3. 1. Ar atliekų sąvoka, pagal kurią medžiagos ar daiktai, kuriuos ketinama išmesti, tampa atliekomis, sudaro prielaidas pakartotiniam (pa)naudojimui?

Siekiant įvertinti, ar atliekomis laikant bet kokias medžiagas ar daiktus, kuriuos jų turėtojas *ketina išmesti* apie tai pagalvojus arba tokį ketinimą išreiškus tam tikrais konkrečiais veiksmais, sudaromos prielaidos pakartotiniam (pa)naudojimui, verta trumpai apibūdinti ankstesniuose skyreliuose pateiktą nagrinėti pirmąją situaciją, atskleidžiant naujus atliekų teisinio reglamentavimo probleminius aspektus.

Vardenis Pavardenis, lankydamasis X mieste, su savimi turėjo stiklinį buteliuką, kuriame buvusį vandenį per dieną išgėrė. Vardeniui Pavardeniui pagalvojus, jog tuščią stiklinį buteliuką reikėtų išmesti ir tokį ketinimą jam išreiškus konkrečiu veiksmu, stiklinis buteliukas tapo atlieka. Vis dėlto, Vardenis Pavardenis, nepaisant to, kad turėtą buteliuką ketino išmesti, pripildė jį vandens ir toliau naudojo. Akivaizdu, kad pagal Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės aktais įtvirtintą pakartotinio (pa)naudojimo ir teisės doktrinoje pateikiamą momentą, nuo kurio medžiagos ar daiktai, kuriuos ketinama išmesti apibrėžimą, pakartotinis (pa)naudojimas yra neįmanomas, nes pakartotiniai (pa)naudojama tik tai, kas nėra atliekos, tuo tarpu, stiklinis buteliukas yra laikomas atlieka. Siekiant įtvirtinti pusiausvyrą tarp atliekų teisiniu reglamentavimu įtvirtintos atliekų sąvokos bei teisės doktrinoje pateikiamos momento, nuo kurio medžiagos ar daiktai, kuriuos ketinama išmesti, tampa atliekomis, mokslinėje doktrinoje pateikiamos interpretacijos, tikslinga būtų atliekų teisiniu reglamentavimu bent jau įtvirtinti *ketinimo išmesti* apibrėžimą.

Analizuotos situacijos aprašyme buvo paminėtas išskirtinio dėmesio vertas geriamojo vandens kioskelių projektas, sėkmingai plėtojamas Italijoje. Tai puikus pavyzdys, iliustruojantis, jog buteliukas, kurį Vardenis Pavardenis ketino išmesti, neturėtų būti laikomas atlieka, nes gali būti pakartotiniai (pa)naudojamas. Geriamojo vandens kioskeluose, įrengiamuose lengvai prieinamose viešosiose erdvėse, kioskelių „klientai“ vandeniu pripildo turimą tarą. Šiuo projektu siekiama vengti atliekų susidarymo bei skatinti pakartotinį (pa)naudojimą ir taip sumažinti susidarančių pakuočių atliekų skaičių. „Chiosco dell'acqua“ ir „Casa dell'acqua“ (atitinkamai „Vandens kioskas“ ir „Vandens namai“ – vertimas iš italų k.: versta magistro baigiamojo darbo autorės) – žodžių junginiai, tiksliausiai apibūdinantys geriamojo vandens platinimo struktūras, iš išorės primenančias miniatiūrinius namelius, kuriose tiekiamas natūralus ir/ ar gazuotas aplinkos temperatūros ir/ ar atvėsintas vanduo. Vanduo gali būti tiekiamas nemokamai (išskyrus gazuotą vandenį) arba už jį atsiskaitoma sumokėjus nustatytą mokestį pinigais (rekomenduojama 4 - 5 euro centų kaina) arba, jeigu yra numatyta

tokia galimybė – naudojantis papildomomis kortelėmis ar rakteliais (it. *chiavetta*).⁶⁶ Pvz., Bagnatica miestelyje, įsikūrusiame Bergamo apskrityje, Italijoje, vanduo vandens kioskeliuose yra tiekiamas atsiskaitant už jį naudojantis papildomais rakteliais, kainuojančiais 5 eurus, kurio turėtojai kiekvieną mėnesį yra suteikiama galimybė nemokamai suvartoti 50 l natūralaus ar gazuoto vandens, o viršijus nustatytą kiekį - raktelis turi būti papildomas ir už papildomo pageidaujamo įsigyti vandens kiekį mokama 5 eurocentų už litrą kaina.⁶⁷ Geriamasis vanduo, tiekiamas vandens kioskuose, yra paskirstomas iš vandentiekio ir turi atitikti vandens kokybei keliamus teisės aktų reikalavimus, žr., pvz., 2001 m. vasario 2d. įstatyminį aktą Nr. 31.⁶⁸ 2014 m. Italijoje įrengtų vandens kioskelių skaičius siekė - 1361, kai tuo tarpu, 2013 m. - 817.⁶⁹ 12 - 28 psl. pateikiami 67 vandens kioskų, įrengtų Italijoje ir 1 Paryžiaus mieste, Prancūzijoje įrengto vandens namo techniniai aprašymai ir jų nuotraukos.

Pakuotės, kurios nebuvo išmestos ir dėl to netapo atliekomis, gali būti panaudojamos įvairiai. Štai pavyzdžiui, Italijoje, norintiems kiekvieną dieną mėgautis šviežiu, vos tik pamelžtos karvės pienu, pageidaujamą jo kiekį galima įsigyti ūkiuose/ fermose arba jo platinimui skirtuose automatuose, kurie kiekvieną dieną yra papildomi šviežiu pienu, likusį neparduotą pieną panaudojant sūrių gamybai.⁷⁰ Kiekvienas pageidaujantis įsigyti šviežio pieno, pasinaudodamas jo platintojų, t. y. ūkių/ fermų ir šviežio pieno platinimui skirtų automatų, žemėlapiu, gali surasti arčiausiai konkretaus asmens gyvenamosios ar buvimo vietos esančius platintojus, įskaitant tik biologinio pieno platintojus.⁷¹

Verta paminėjimo „Inari bioshop“⁷² parduotuvė, įsteigta Ciriè miestelyje, Italijoje, vadovaujantis idėja vengti nereikalingų sąnaudų, kurioje ne tik didžioji dalis parduodamų produktų yra sveriami⁷³, pastaraisiais pripildant pirkėjų atsineštą tarą, tačiau parduotuvės klientai yra skatinami rūšiuoti, suteikiant jiems nuolaidą pirkiniams, atsižvelgiant į medžiagų ir/ ar daiktų, kurių jie sugebėjo išrūšiuoti, kiekį.⁷⁴ Pvz., už kiekvieną 100 gr. senų sagų, atneštų į

⁶⁶ „Manuale operativo sui chioschi dell'acqua. Quarta edizione,“ žiūrėta 2015 10 27, http://www.anima.it/system/files/MANUALE_080915_def.pdf, 14.

⁶⁷ „Casa dell'acqua: rilascio chiavetta per la fornitura di acqua della rete comunale microfiltrata,“ žiūrėta 2015 11 07, <http://www.comune.bagnatica.bg.it/procedimento/tributi/casa-dell%E2%80%99acqua-rilascio-chiavetta-la-fornitura-di-acqua-della-rete-comunale>

⁶⁸ Decreto legislativo n. 31 del 2 febbraio 2001 „Attuazione della direttiva 98/83/CE relativa alla qualita' delle acque destinate al consumo umano“, *Gazzetta ufficiale*(52)(2001). Žiūrėta 2015 11 08, http://www.gazzettaufficiale.it/atto/stampa/serie_generale/originario

⁶⁹ „Manuale operativo sui chioschi dell'acqua. Quarta edizione,“ žiūrėta 2015 10 27, http://www.anima.it/system/files/MANUALE_080915_def.pdf, 11.

⁷⁰ Distributori di latte crudo alla spina. Milk Maps, žiūrėta 2015 11 07, <http://www.milkmaps.com/prodotti.php>

⁷¹ Distributori di latte crudo alla spina. Milk Maps, žiūrėta 2015 11 07, <http://www.milkmaps.com/>

⁷² Parduotuvės „Inari bioshop“ tinklalapis. Žiūrėta 2015 11 07, <http://inaribioshop.com/>

⁷³ Parduotuvės „Inari bioshop“ tinklalapis, „Chi siamo,“ žiūrėta 2015 11 07, <http://inaribioshop.com/chisiamo/>

⁷⁴ Redazione, „Come evitare sprechi alimentari: il negozio Inari bioshop,“ žiūrėta 2015 10 27, <http://www.nonsprecare.it/come-evitare-sprechi-alimentari-inari-bioshop-negozio-prodotti-sfusi-riciclo-materiali>

parduotuvę, pirkiniams suteikiama 0,40 EUR nuolaida.⁷⁵ Išrūšiuotos atliekos yra panaudojamos parduvėje naudojamoms pakuotėms gaminti. Panašaus pobūdžio parduvėje „Effecorta“, įsteigtoje Milano mieste, Italijoje, darbuotojai užsakymus, atliktus internetu, klientui pageidaujant, dviračiu pristato į namus!⁷⁶

Magistro baigiamojo darbo autorei yra žinomas vienintelis parduvėjų tinklas Lietuvoje „Aliejus - pasaulio skonių namai“⁷⁷, kurio parduvėse dalis parduvės asortimentą sudarančių aliejų ir bierių produktų yra parduodami, atitinkamai, jais pripildant pirkėjų atsineštą tarą arba juos sveriant. Tam tikromis dienomis yra suteikiama galimybė susipažinti su aliejų spaudimo procesu, paragauti šviežiai spausto aliejaus ir jo įsigyti.⁷⁸ Bierių sveriamų produktų Lietuvoje galima įsigyti didžiosiose parduvėse, tačiau, atkreiptinas dėmesys į tai, jog nėra galimybės pageidautinus produktus įsigyti naudojant kliento turimą tarą.

Norintiems įsigyti pilstomų skalbimo ir/ ar namų valymų priemonių⁷⁹, verta pasinaudoti minėtų priemonių, įskaitant ekologiškas, platintojų (Italijoje) žemėlapiu.⁸⁰ Plėtojant pilstomų valymo priemonių idėją, siūlytina ir automobilių stiklų valymo skystį parduoti, pripildant juo pirkėjo į platinimo vietą atsineštą tarą. Valstybės įmonės „Regitra“ 2015 m. sausio 1 d. duomenimis⁸¹ Lietuvos Respublikos kelių transporto priemonių registre įregistruoti 1 212 886 lengvieji automobiliai. Darytina išvada, jog Lietuvoje vasaros sezono metu panaudojamos 1 212 886 automobilių stiklų valymo skysčiu pripildytos pakuotės ir dar tiek pat prasidėjus žiemos sezonui. Tikslinga nacionalinėje teisėje įgyvendinti atliekų prevencijos priemonės, ribojančias neracionalų ir netaisų gamtos išteklių naudojimą, kuris, nagrinėjamu atveju, neatsiejamas nuo pakuočių atliekų susidarymo.

2. 3. 2. Ar produktai ir jų sudėtinės dalys gali būti (pa)naudojami tik tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti?

Pagal Direktyvoje 2008/98/EB pateikiamą pakartotinio naudojimo apibrėžimą, produktai ar jų sudėtinės dalys, kurie nėra atliekos, gali būti pakartotinai naudojami tik „tam

⁷⁵ *Supra note*, 72.

⁷⁶ Parduvės „Effecorta“ internetinė svetainė. Žiūrėta 2015 11 07, <http://effecortamilano.com/prenotazioni-consegne/>

⁷⁷ Parduvėjų tinklo „Aliejus - pasaulio skonių namai“ internetinė svetainė. Žiūrėta 2015 11 07, <http://aliejus.com/>

⁷⁸ „Aliejus - pasaulio skonių namai“, „Šviežiai spaudžiami aliejai,“ žiūrėta 2015 11 07, <http://aliejus.com/index.php/svieziai-spausti-aliejai>

⁷⁹ Žiūrėta 2015 11 07, <http://www.washmaps.com/prodotti.php>

⁸⁰ Puntì vendita di detersivi alla spina. Wash maps. Žiūrėta 2015 11 07, <http://www.washmaps.com/index.php>

⁸¹ Valstybės įmonė „Regitra“, „Lietuvos Respublikos kelių transporto priemonių registre įregistruotų transporto priemonių skaičius. 2015 m. sausio 1 d. duomenys,“ žiūrėta 2015 11 07, http://www.regitra.lt/uploads/documents/files/2015_01_01_iregitruotu_TP.pdf

pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti“. Panašu, jog įtvirtinus tokį pakartotinio (pa)naudojimo teisinį reglamentavimą yra nepagrįstai susiaurinamos pakartotinio (pa)naudojimo prielaidos. „Uoga uoga“ parduotuvių tinklo klientai yra skatinami vartoti atsakingai už į parduotuvę grąžintą sunaudoto produkto pakuotę suteikiant nuolaidą vienam produktui parduodamam tokioje pačioje pakuotėje.⁸² Šiuo atveju, pakuotės yra užpildomos tuo gaminiu, kuriam jos buvo sukurtos, taigi jos *vėl naudojamos tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurtos*. Štai Alceu Rocha, gyvenantis ir dirbantis Jaru mieste, esančiame Rondônia valstijoje, Brazilijoje, sukūrė nesudėtingą mechanizmą, kuriuo, panaudodamas plastikinius butelius ir juos supjaustydamas, pagamina apie 400 m. plonų plastikinių siūlų, kuriuos panaudoja šepėčių gamybai.⁸³ Akivaizdu, jog plastikinis butelis yra (pa)naudojamas tikrai *ne tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurtas*. Kaip derėtų vertinti situaciją, kai siuvėjas, pasiuvęs švarką, likusį audinį perduoda papuošalų gamintojui arba greta siuvyklos įsikūrusiai mokyklai tam, kad jos mokiniai per technologijų pamokas panaudodami audinio likučius galėtų tobulinti savo kūrybiškumą (pvz., kuriant kalėdinius žaisliukus). Paminėtina ir tokia situacija, kai stiklainius, gėlių vazonas, ir pan., yra panaudojami, pvz., plaukų aksesuarams ar rašymo priemonėms susidėti. Akivaizdu, jog šiais atvejais, plastikiniai buteliai, nepanaudotas audinys ir stiklainis ar gėlių vazonas pakartotinai (pa)naudojami *ne tik tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti*. Darytina išvada, kad Direktyvoje 2008/98/EB pateikta pakartotinio naudojimo sąvoka pernelyg susiaurina tų produktų ar jų sudėtinių dalių, kurie galėtų būti pakartotinai panaudojami sampratą.

Remiantis atliekų vertės sampratos analize, pažymėta, jog tam tikros medžiagos ar daikto vertė jo turėtojui gali kisti. Darytina prielaida, jog tam tikra medžiaga ar daiktas, naudojamas tik tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurtas, gali būti nevertingas jo turėtojui, o panaudojus tam tikrą medžiagą ar daiktą kitam tikslui nei buvo sukurtas gali būti jo turėtojo vertinamas, dėl to bus pakartotinai (pa)naudotas ir netaps atlieka. Pavyzdžiui, stiklainis, likęs nuo uogienės, jo turėtojo gali būti nevertinamas, nes iš esmės negalėtų būti jo panaudotas tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurtas: tarkime stiklainio turėtojas niekada nekonservavo uogienių, nemarinavo daržovių ir pan., todėl pats stiklainis buvo nevertingas, nes jo turėtojas nežinojo, kaip galėtų stiklainį panaudoti dar kartą. Tačiau stiklainio turėtojui prireikus pieštukinės, stiklainis, nors neišmestas, tačiau neįvertintas jo turėtojo, panaudojamas dar kartą ir dėl to netampa atlieka – stiklainis jo turėtojui įgyja teigiamą reikšmę.

⁸² „Uoga uoga“ parduotuvių tinklo tinklalapis „Saugom: Tave ir planetą,“ žiūrėta 2015 11 19, <http://uogauoga.lt/saving>

⁸³ Jonatas Boni, „Máquina criada por vendedor de RO transforma pet em varal e vassoura,“ žiūrėta 2015 11 18, <http://g1.globo.com/ro/ariquemes-e-vale-do-jamari/noticia/2015/07/maquina-criada-por-vendedor-de-ro-transforma-pet-em-varal-e-vassoura.html>

Sulūžus mediniam šaukštui, jis gali būti išmetamas, pagalvojus, jog reikėtų jį išmesti arba ketinimą išmesti išreiškiant konkrečiu veiksniu, pvz., sulūžęs medinis šauktas išmetamas į šiukšliadėžę. Kiekvienu iš nurodytų atveju, pagal pateiktą atliekų sąvoką ir termino *ketina išmesti* apibrėžimą, sulūžęs medinis šauktas yra laikomas atlieka. Vis dėlto sulūžusio medinio šaukšto turėtojai pagalvojus, jog jį reikėtų išmesti, tačiau kitam šeimos nariui paraginus ir panaudojus jį kaip išteklių, pvz., gaminant lesyklėlę žiemoti pasilikusiems paukščiams, sulūžęs medinis šauktas, nevertintas jo turėtojo, įgijo teigiamą vertę, sulūžusį medinį šaukštą panaudojus kaip išteklių.

2. 3. 3. Direktyvose 94/62/EB ir 2008/98/EB įtvirtintos pakartotinio (pa)naudojimo sąvokos netikslumai

1994 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų 3 str. 1 d. 5 p. įtvirtinta, jog pakartotinis naudojimas - tai „bet kokia operacija, kai pakuotė, kuri buvo sumanyta ir sukonstruota naudoti per savo naudojimo laiką tik minimalų vežimą ir pakartotinio naudojimo kartų skaičių, yra vėl užpildoma ar naudojama tuo pačiu tikslu, kuriam buvo sukurta, naudojant ar nenaudojant papildomus rinkoje esamus produktus, įgalinančius vėl užpildyti pakuotę; tokia pakartotinai naudota pakuotė tampa pakuočių atliekomis tuomet, kai ji daugiau pakartotinai nebenaudojama.“⁸⁴ Neabejotina, jog Direktyvoje 94/62/EB pateikta pakartotinio naudojimo sąvoka pagal reikšmę atitinka Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintą parengimo pakartotiniam naudojimui apibrėžimą. Pagal Direktyvoje 2008/98/EB pateiktą apibrėžimą, pakartotiniu naudojimu laikoma „operacija, kurios metu produktai ar sudėtinės dalys, kurie nėra atliekos, vėl naudojami tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti“, o parengimas pakartotiniam naudojimui „naudojimo operacija tikrinant, valant ar taisant, kurios metu atliekomis tapę produktai ar produktų sudėtinės dalys parengiami taip, kad būtų vėl panaudojami be jokio kito išankstinio apdirbimo.“ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pakuotė, kurią norima pakartotinai (pa)naudoti, pvz., stiklinis butelis, pirmiausia turi būti išplaunamas, taigi - parengiamas pakartotiniam (pa)naudojimui. Vis dėlto, pakartotiniam naudojimui, atsižvelgiant į pateiktą pakartotinio parengimo sąvoką, parengiamos gali būti tik tos pakuotės, kurios yra tapę pakuočių atliekomis. Taip pat verta pažymėti, jog pakuotė tampa pakuočių atliekomis, kaip minėta, ne tada, kai ji daugiau pakartotinai nebenaudojama, o tada, kai pakuotė dėl įvairių priežasčių yra išmetama, nors galėtų būti toliau naudojama (pvz., įskilęs

⁸⁴ 1994 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*. (L 365) (1994). Žiūrėta per internetą 2015 10 07: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:31994L0062&from=LT>

plastikinis butelis negali būti pakartotinai (pa)naudojamas, juo labiau tuo pačiu tikslu, kuriam buvo sukurtas arba plastikinis buteliukas, netelpantis į nedidukę rankinę, yra tiesiog išmetamas, nesiekiant pakartotinio (pa)naudojimo tikslo). Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, tikslinga Direktyvoje 94/62/EB pateiktą pakartotinio naudojimo sąvoką koreguoti.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pažymėtina, jog pakartotinis (pa)naudojimas yra neatsiejamas nuo atliekų teisiniu reglamentavimu įtvirtintos atliekų sąvokos. Atliekomis laikomos ir tos medžiagos ar daiktai, kuriuos *ketinama išmesti*. Atliekomis laikant daiktus ir medžiagas, kuriuos ketinama išmesti, jų turėtoji pagalvojus, jog tam tikrą daiktą ar medžiagą reikėtų išmesti arba tokį ketinimą išreiškus konkrečiais veiksmais, nepagrįstai išplečiama atliekų samprata, todėl nesudaromos prielaidos pakartotiniam (pa)naudojimui, nes pakartotinai (pa)naudojami gali būti tik tie produktai ar jų sudėtinės dalys, kurie nėra atliekomis. Pakartotinio (pa)naudojimo apibrėžimo analizė atskleidė, jog produktai ar jų sudėtinės dalys gali būti naudojamos tik tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti. Vis dėlto, remiantis atlikta konkrečių pavyzdžių analize, pažymėtina, jog produktai ar jų sudėtinės dalys gali būti pakartotinai (pa)naudojamos ne tik tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti, nes produktas ar jo sudėtinė dalis, neįvertinti jo turėtojo, gali įgyti teigiamą vertę, panaudoti kitam tikslui, nei buvo sukurti. Pabrėžtina, jog pakuotė tampa pakuočių atliekomis ne tada, kai ji daugiau pakartotinai nebenaudojama, o tada, kai pakuotė dėl įvairių priežasčių yra išmetama, nors galėtų būti toliau naudojama.

3. RACIONALIAUS GAMTINIŲ IŠTEKLIŲ NAUDOJIMO TEORINIAI IR PRAKTINIAI JŲ TAIKYMO ASPEKTAI

3. 1. Racionalaus gamtinių išteklių naudojimo samprata

Didėjančios pasaulio gyventojų populiacijos reikmėms užtikrinti nenutrūkstamai ir intensyviai naudojami gamtos ištekliai - išgaunami neatsikuriantys gamtiniai ištekliai, pvz., nafta, dujos bei naudingosios iškasenos, senka, neapdairiai juos naudojant blogėja santykinai pastovių gamtos išteklių, pvz., vandens, oro bei žemės, kokybė, pažeidus atsikuriančiųjų gamtos išteklių atsikūrimui reikalingas sąlygas, nyksta biologinė įvairovė. „Pokyčiai - skiriamasis gamtos bruožas. Niekas neišlieka nepakitęs.“⁸⁵ Įgyvendinant Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktus, skirtus atliekų prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui, užtikrinamas žmogui gyventi tinkamos aplinkos išsaugojimas.

Nenutrūkstamas ir intensyvus gamtos išteklių naudojimas neatsiejamas nuo atliekų susidarymo. Pasaulio gyventojų poreikiams ir reikmėms užtikrinti gaminami įvairūs produktai, kurių gamybai naudojami neatsikuriantys, savaime atsikuriantys gamtos ištekliai, ir santykinai pastovūs gamtos ištekliai. Samprotavimo tikslumui ir nuoseklumui užtikrinti, tikslinga pateikti bent vieną pavyzdį, kuriuo būtų atskleidžiamas nenutrūkstamo ir intensyvaus išteklių naudojimo poveikis mus supančiai aplinkai. Popieriaus gamybai yra naudojama mediena. (Pažymėtina, jog popieriaus gamybai gali būti naudojami ir medvilnės, lino bei kanapių pluoštai.) Atkreiptinas dėmesys į tai, kad medkirtytys, kirsdamas medžius, naudoja įrankius, kuriems yra reikalingi degalai bei tepimo medžiagos. Nukirsti medžiai turi būti paruošiami transportavimui, o tam yra reikalingas bent kranas, skirtas medienai krauti ant krovininių transporto priemonių platformų. Mediena turi būti transportuojama į jos paruošimo popieriaus gamybai skirtą vietą. Siekiant užtikrinti sklandų darbą, transporto priemonėms yra reikalingi degalai ir tepalai. Taigi, popieriaus gamybai naudojama mediena yra gamtinis išteklius - miškas, gebantis atsikurti, jeigu nėra pažeistos jo atsikūrimui reikalingos sąlygos. Medkirčių įrankiams ir transporto priemonėms naudojami degalai ir tepalai - neatsikuriantis gamtinis išteklius - nafta. Popieriaus gamybos proceso metu reikalingai energijai gauti naudojamas iškastinis kuras - neatsikuriantis gamtinis išteklius. Ruošiant popieriaus gamybai reikalingą pluoštą ir jį formuojant, naudojamas vanduo - santykinai pastovus gamtinis išteklius. Pagamintas popierius naudojamas gausybe būdų - ant jo spausdinamos knygos, žurnalai, laikraščiai, iš rašymo popieriaus gaminami sąsiuviniai, plačiai naudojamas spausdinimui skirtas popierius, gaminamos įvairios pakuotės - dėžės, popieriniai

⁸⁵ Alana Weisman, *Pasaulis be mūsų* (Kaunas: Obuolys, 2009), p. 198.

maišeliai ir kt. Problema atsiranda tada, kai žmogaus poreikiams užtikrinti reikalingi popieriaus produktai tampa atliekomis - susiduriama su atliekų kaip gamtinių išteklių praradimo problema. Be to, galima teigti, jog produktams, pagamintiems iš popieriaus, naudoti gamtos ištekliai panaudoti neracionaliai. Neracionalus gamtos išteklių naudojimas nagrinėjamu atveju pasižymi tuo, kad eikvojami neatsikuriančios gamtos ištekliai, gebantys atsikurti gamtiniai ištekliai yra naudojami taip, jog gali būti pažeistos jų atsikūrimo sąlygos, o dėl taršos, atsirandančios gamybos proceso metu naudojant išgautus neatsikuriančius gamtos išteklius, blogėja santykinai pastovių gamtos išteklių kokybė. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad susidariusių atliekų tvarkymui tenka naudoti neatsikuriančius gamtos išteklius, o dėl to nepaliaujamai prastėja santykinai pastovių gamtos išteklių kokybė.

Susidarius atliekomis susiduriama su gamtinių išteklių praradimo problema, kuri suponuoja būtinybę vengti atliekų susidarymo, o susidariusias atliekas naudoti kaip išteklius. Susidariusios atliekos turėtų būti laikomos prarastais gamtos ištekliais tuomet, kai jos nėra (pa)naudojamos kaip ištekliai, Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės aktus, kuriais reglamentuojamas atliekų teisinis reguliavimas, įgyvendinat griežtai vadovaujantis atliekų hierarchija. Pagal Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintą atliekų hierarchiją, valstybės narės atliekų prevencijos ir susidariusių atliekų tvarkymo srities teisės aktuose, pirmiausia, turi įtvirtinti bei įgyvendinti atliekų prevencijos priemones, kuriomis siekiama (iš)vengti atliekų susidarymo. Nepavykus (iš)vengti atliekų susidarymo, atliekos turėtų būti naudojamos kaip ištekliai - perdirbamos ar kitaip panaudojamos. Itin svarbu pažymėti, jog, siekiant efektyvaus gamtinių išteklių naudojimo, energijos gavybai turėtų būti naudojamos tik perdirbti netinkamos medžiagos, o sąvartynuose turėtų būti šalinamos tik perdirbti arba kitaip panaudoti netinkamos atliekos.

Susidariusių atliekų šalinimas, įtvirtintas atliekų hierarchijoje, įvardijamas mažiausiai pageidautinu atliekų tvarkymo prioritetu, tačiau, atsižvelgiant į tikslaus ir taisyklingo (teisinių) terminų vartojimo reikšmę, prioritetiniu atliekų tvarkymo uždaviniu turėtų būti įvardijamas saugus atliekų šalinimas, kai sąvartynuose yra šalinamos tik tos atliekos, kurių neįmanoma nei pakartotinai (pa)naudoti nei perdirbti. Priešingu atveju, bet koks atliekų šalinimas gali būti suprantamas kaip prioritetinis atliekų tvarkymo uždavinys.

Europos Sąjungos ir nacionaliniu teisiniu atliekų reglamentavimu yra siekiama užtikrinti efektyvų gamtos išteklių naudojimą. Atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo priemonėmis nepavykus išvengti atliekų susidarymo, siekiama atliekas naudoti kaip išteklius, vadovaujantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtinta atliekų hierarchija. Atliekų kaip išteklių naudojimas neatsiejamas nuo būtinybės žmogaus poreikiams ir reikmėms užtikrinti reikalingų gamtinių išteklių naudojimo mažinimo. Kartu yra siekiama sumažinti neigiamą atliekų

susidarymo ir jų tvarkymo poveikį aplinkai ir užtikrinti kiekvieno asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje.

Biologas ir gamtosaugininkas Thomas Lovejoy 1980 m. sukūręs terminą „biologinė įvairovė“, atsakydamas į jam užduotą klausimą - koks yra svarbiausias ekologinis iššūkis, teigė, jog „Tai žmonių ir jų poreikių suderinimas. Jeigu norai būtų tokie kuklūs, kokius turėjome po Antrojo Pasaulinio karo, būtų įmanoma daug daugiau negu tuo atveju, jei į planetą žiūrėtume kaip į milžinišką prekybos centrą, kuriame nieko netrūksta.“⁸⁶ „Čia įtakos turi ir kitas instinktas, kai nebežinoma, kada laikas liautis, kol peržengiamos visos ribos ir suvokia, kad padaryta žala - nebeįtaisyti.“⁸⁷ Taigi, gamtiniai išteklių turėtų būti naudojami racionaliai tam, kad neatsikuriantys gamtos išteklių nebūtų (iš)ekvojami, nebūtų pažeistos gebančių atsikurti gamtos išteklių atsikūrimui reikalingos sąlygos, neprastėtų sąlyginai pastovių gamtos išteklių kokybė. Racionalus gamtinių išteklių naudojimas turėtų būti suprantamas kaip tausojantis, saikingas ir tvarus gamtinių išteklių naudojimas. Gamtiniai išteklių turėtų būti naudojami tikslingai. Racionaliai naudojami gamtiniai išteklių gali būti išsaugoti ateities kartoms. Thomas Lovejoy, atsakydamas į jam pateiktą klausimą - kokia ekologinio judėjimo ateitis, nurodė, jog „Reikia, kad jauni žmonės susirūpintų dėl savo ateities. Reikia ugdyti jausmą, kad jie gali daug ką pakeisti. Nes jiems teks su tuo gyventi.“ Racionalus gebančių atsikurti gamtinių išteklių naudojimas yra susijęs su tuo, kad jie turėtų būti naudojami nepažeidžiant jų atsikūrimui būtinų sąlygų ir juos atkuriant bei gausinant. Gamtiniai išteklių, turi būti naudojami nebloginant santykinai pastovių gamtinių išteklių kokybės. Tikslinga sistemingai ir nuosekliai ugdyti visuomenės sąmoningumą racionalaus išteklių naudojimo srityje. Atkreiptinas dėmesys į 2015 m. lapkričio 21 - 29 d. vykusią Europos atliekų mažinimo savaitę tema „Dematerialisation: Doing more with less!“ („Dematerializacija: Nuveikti daugiau su mažiau!“). Europos atliekų mažinimo savaitės tikslas buvo siekti, kad atliekant tam tikras funkcijas ar teikiant paslaugas būtų vengiama naudoti tam tikras medžiagas arba jų naudojimą sumažinti. Nors 2015 m. gruodžio 3 d. buvo užregistruoti 12 035 veiksmai, tik 3 iš 7300 veiksmų užregistruoti Lietuvoje! Eilėje Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų, skirtų atliekų prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymo reglamentavimui, pabrėžiama sąmoningo ir aktyvaus žmogaus dalyvavimo svarba, siekiant vengti atliekų susidarymo ir nenutrūkstamo susidarančių atliekų kiekio didėjimo. Kyla klausimas, ar pakanka teisinio reguliavimo priemonėmis skatinti pasaulio gyventojų sąmoningumą atliekų prevencijos ir susidariusių atliekų tvarkymo bei racionalaus išteklių naudojimo srityse. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Europos atliekų mažinimo savaitei skirti

⁸⁶ „Kodėl esu optimistas dėl žemės ateities,“ *National geography*, lapkritis, 2015, 8.

⁸⁷ Alan Weisman, *Pasaulis be mūsų* (Kaunas: Obuolus, 2009).

projektai buvo rengti ir užregistruoti kūrybiškų ir aktyvių fizinių asmenų, mokymosi įstaigų ir t. t. Akivaizdu, jog Lietuvos gyventojų sąmoningumas ir aktyvumas yra itin vangus.

Racionaliai naudojant gamtinius išteklius yra siekiama (iš)vengti atliekų susidarymo, mažinti susidarančių ir nenaudojamų atliekų kiekio augimą bei susidariusių atliekų tvarkymo sąnaudas. Susidarius atliekomis susiduriama su gamtinių išteklių praradimo problema. Be to, susidariusių atliekų tvarkymui vėl turi būti naudojami gamtiniai ištekliai. Tai suponuoja būtinybę vengti atliekų susidarymo, o susidariusias atliekas naudoti kaip išteklius. Akivaizdu, jog racionalų gamtos išteklių naudojimą nustatančio kryptingo teisinio reguliavimo, sudarančio prielaidas asmens teisės gyventi sveikoje, saugioje ir švarioje, reikšmė yra neabejotina.

3. 2. Teisinio reglamentavimo prielaidos, sudarančios pagrindą efektyviam išteklių naudojimui

Racionalaus išteklių naudojimo siekis deklaruojamas eilėje Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės aktų, skirtų atliekų prevencijos ir susidariusių atliekų tvarkymo reglamentavimui.

Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos 191 str. 1 d.⁸⁸ 3 p. įtvirtinta, jog Europos Sąjungos aplinkos politika, įskaitant atliekų prevencijos ir tvarkymo politiką (*aut. pastaba*), įgyvendinama siekiant apdairiai ir racionaliai naudoti gamtos išteklius.

1991 m. kovo 18 d. Tarybos direktyva 91/156/EEB iš dalies keičianti Direktyvą 75/442/EEB dėl atliekų⁸⁹ grindžiama aukšto aplinkos apsaugos lygio principu., kurio įgyvendinimui valstybės narės turi imtis priemonių, kurios ribotų atliekų susidarymą, o susidariusios atliekos būtų panaudojamos kaip ištekliai.

Europos Tarybos ir Parlamento Direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančios kai kurias direktyvas preambulės 6 p. pabrėžiama būtinybė mažinti gamtinių išteklių naudojimo mastą. Preambulės 6 p. taip pat nurodoma, jog pirminiu atliekų politikos siekiu įvardijamas neigiamas atliekų susidarymo ir susidariusių atliekų tvarkymo poveikis aplinkai ir žmonių sveikatai. Pirmajame Direktyvos straipsnyje pažymima, jog Direktyvoje nustatomos priemonės, kuriomis siekiama sumažinti bendrą išteklių naudojimo poveikį bei padidinti tokio naudojimo veiksmingumą. Direktyvoje įtvirtinta atliekų hierarchija, kurios pagrindu turėtų būti įgyvendinami Europos Sąjungos ir atskirų valstybių narių teisės aktai, skirti

⁸⁸ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 55 (C 326) (2012). Žiūrėta 2015 10 31 per internetą: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lt.pdf

⁸⁹ 1991 m. kovo 18 d. Tarybos direktyva 91/156/EEB iš dalies keičianti Direktyvą 75/442/EEB dėl atliekų. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 34 (L 78) (1991). Žiūrėta 2015 11 02 per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991L0156&from=EN>

atliekų prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui. Preambulės 28 p. įtvirtintas siekis vengti atliekų susidarymo, o susidariusias atliekas naudoti kaip išteklius. Suprantama, vadovaujantis Direktyvoje įtvirtinta atliekų hierarchija. Griežtas atliekų hierarchijos laikymosi reikalavimas tam, kad atliekos būtų naudojamos kaip ištekliai įtvirtintas septintosios aplinkosaugos veiksmų programos „Gyventi gerai pagal mūsų išgales“ 40 str.⁹⁰

1991 m. kovo 18 d. Tarybos direktyvos 91/156/EEB iš dalies keičiančios Direktyvą 75/442/EEB dėl atliekų 7 straipsnyje buvo įtvirtintas reikalavimas valstybėms narėms parengti vieną ar kelis atliekų valdymo planus. 1994 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų⁹¹ 14 straipsnyje nurodoma, jog valstybės narės, rengdamos atliekų tvarkymo planus, turi įtraukti specialų skyrių apie pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo planus bei priemones. Vis dėlto, išsamiausi reikalavimai atliekų tvarkymo planams keliami Europos Tarybos ir Parlamento Direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančios kai kurias direktyvas 28 straipsnyje. 29 Direktyvos 2008/98/EB straipsnyje įtvirtintas įpareigojimas valstybėms narėms rengti nacionalines atliekų prevencijos programas.

2015 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos (ES) 2015/7 20⁹², kuria dėl lengvųjų plastikinių maišelių sunaudojimo mažinimo iš dalies keičiama Direktyva 94/62/EB preambulės 10 p. valstybės narės įpareigojamos imtis priemonių, kurių intensyvumas priklauso nuo dabartinio atskirose valstybėse narėse sunaudojamų lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių kiekio. Atitinkamas įpareigojimas atliekų teisiniu reglamentavimu keliamas visų atliekų srautų susidarančio kiekio mažinimui. Europos Komisijos užsakymu konsultanto „BiPRO“ atliktoje atliekų tvarkymo 27 Europos Sąjungos valstybėse narėse ataskaitoje pateiktoje rezultatų suvestinėje, parengtoje vykdant tyrimą, padėsiantį valstybėms narėms gerinti atliekų tvarkymą, valstybės narės įvertintos pagal 18 kriterijų. Austrija, Belgija, Danija, Vokietija, Nyderlandai ir Švedija - valstybės narės, tinkamiausiai įgyvendinančios Europos Sąjungos atliekų tvarkymą reglamentuojančius teisės aktus, kai tuo tarpu, didžiausi įgyvendinimo trūkumai yra nustatyti Bulgarijoje, Kipre, Čekijoje, Estijoje, Graikijoje, Italijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Maltoje, Lenkijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje. Trūkumams priskiriama netinkama atliekų prevencijos

⁹⁰ 2013 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr.1386/2013/ES dėl bendrosios Sąjungos aplinkosaugos veiksmų programos iki 2020 m. „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales“. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 56 (L 354) (2013). Žiūrėta 2015 10 28 per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1386&from=EN>

⁹¹ 1994 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*. (L 365) (1994). Žiūrėta per internetą 2015 10 07: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:31994L0062&from=LT>

⁹² 2015 m. balandžio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (ES) 2015/7 20, kuria dėl lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių sunaudojimo mažinimo iš dalies keičiama 1994 m. gruodžio 20 d. Direktyva 94/62/EB. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 11 (L 115) (2015). Žiūrėta 2015 11 17 per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0720&from=EN>

politika, nurodoma, jog nepakankamas pakartotinis naudojimas ar perdirbimas, ir kt.⁹³ Todėl kyla klausimas, ar atskiros valstybės narės imasi tų priemonių, kurios veiksmingai ribotų atliekų susidarymą. Valstybiniame atliekų tvarkymo 2014 - 2020 m. plane atlikus SSGG analizę, pažymima, kad „Atliekos tvarkomos neatsižvelgiant į atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetų eiliškumą. Apie 60 procentų visų susidarantių atliekų (atitinkamai apie 75 procentai susidarantių komunalinių atliekų) šalinama sąvartynuose“.⁹⁴ Panašu, jog atliekų prevencijai įgyvendinti ir susidariusių atliekų tvarkymui, griežtai laikantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos atliekų hierarchijos, skirtos priemonės yra nepakankamos. Minėta, jog Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2 straipsnio ir 2 priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 8² straipsniu įstatymo pakeitimo projekte⁹⁵ yra numatyta, jog ne vėliau kaip 2018 m. gruodžio 31d. lengvieji plastikiniai pirkinių maišeliai prekių ar produktų pardavimo vietose nebūtų dalijami nemokamai. Svarstyтина, ar tai pakankamas uždavinys siekiant sumažinti Lietuvoje sunaudojamų lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių kiekį. Tikslinga būtų kartu numatyti ir tokias atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo priemones, kuriomis būtų veiksmingai mažinamas labai lengvų plastikinių pirkinių maišelių, kurių sienelės storis yra mažesnis kaip 15 mikronų, sunaudojimas. Pavyzdžiui, prekybos vietose galėtų būti parduodami ar dalijami tam tikros spalvos maišeliai, kuriuos atsinešus į prekybos vietą kitų apsipirkimų metu, galėtų būti pakartotinai (pa)naudojami, o pirkėjai skatinami, pvz., suteikiant jiems nuolaidą pirkiniams.

Tyrimo, kuriuo grindžiamas baigiamasis darbas, metu nekart akcentuota tikslaus ir taisyklingo teisinių terminų vartojimo reikšmė. Siekiant paaiškinti atliekų prevencijos, pakartotinio naudojimo, parengimo pakartotiniam naudojimui ir kt. taikymo sritį, Direktyvoje 2008/98/EB pateikiamos jų sąvokos. Vis dėlto, kai kurių ankstesnių teisės aktų, kuriuo reglamentuojamas atliekų teisinis reguliavimas, nuostatos nesuderintos su Direktyvoje 2008/98/EB pateikiamomis sąvokomis. Kaip minėta, 1994 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų 3 str. 1 d. 5 p. įtvirtinta pakartotinio naudojimo sąvoka pagal reikšmę atitinka Direktyvos 2008/98/EB 3 str. 1 d. 16 p. įtvirtintą parengimo pakartotiniam naudojimui apibrėžimą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pakuotė, kurią norima pakartotinai (pa)naudoti, pvz., stiklinis butelis, pirmiausia turi būti

⁹³ BiPRO GmbH, „Screening of waste management performance of EU member states. Final version,“ žiūrėta 2015 11 04, http://ec.europa.eu/environment/waste/studies/pdf/Screening_report.pdf

⁹⁴ 2002 m. balandžio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 519 dėl valstybinio atliekų tvarkymo 2014 - 2020 metų plano patvirtinimo. Žiūrėta 2015 11 03 per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=470278

⁹⁵ Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2 straipsnio ir 2 priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 8² straipsniu įstatymo pakeitimo projektas. Žiūrėta 2015 11 17 per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/f8b3bab27d4211e59a1ed226d1cbceb5?jfwid=2pdfkpn0>

išplaunamas, taigi - parengiamas pakartotiniam (pa)naudojimui. Vis dėlto, pakartotiniam naudojimui, atsižvelgiant į pateiktą pakartotinio parengimo sąvoką, parengiamos gali būti tik tos pakuotės, kurios yra tapę pakuočių atliekomis. Taip pat verta pažymėti, jog pakuotė tampa pakuočių atliekomis, kaip minėta, ne tada, kai ji daugiau pakartotinai nebenaudojama, o tada, kai pakuotė dėl įvairių priežasčių yra išmetama, nors galėtų būti toliau naudojama. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, tikslinga Direktyvoje 94/62/EB pateiktą pakartotinio naudojimo sąvoką koreguoti.

Direktyvos 2008/98/EB 4 str. 1 d. e) punkte susidariusių atliekų šalinimas, įvardijamas mažiausiai pageidautinu atliekų tvarkymo prioritetu. Atliekų hierarchija - tai atliekų prevencijos ir susidariusių atliekų tvarkymo prioritetų eiliškumo sąrašas. Manytina, jog prioritetiniu atliekų tvarkymo uždaviniu turėtų būti įvardijamas saugus atliekų šalinimas, kai sąvartynuose yra šalinamos tik tos atliekos, kurių neįmanoma nei pakartotinai (pa)naudoti nei perdirbti. Priešingu atveju, bet koks atliekų šalinimas yra suprantamas kaip prioritetinis atliekų tvarkymo uždavinys.

Specialioje tyrimo dalyje atskleisti atliekų sąvokos, atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teoriniai ir praktiniai jų taikymo aspektai, apsunkinantys racionalų gamtinių išteklių naudojimą.

Įgyvendinant racionalaus gamtinių išteklių naudojimo tikslą, siekiama apsaugoti aplinką nuo neracionalaus gamtinių išteklių naudojimo, neigiamo atliekų susidarymo ir susidariusių atliekų poveikio ir užtikrinti kiekvieno asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje. Septintosios aplinkosaugos veiksmų programos „Gyventi gerai pagal mūsų išgales“ 16 str.2 d. pažymima, kad „<...>didinant išteklių naudojimo efektyvumą bus sumažintas gamtinio kapitalo naudojimas, tuo tarpu didinant Sąjungos gamtinio kapitalo bazės atsparumą bus užtikrinta nauda žmonių sveikatai ir gerovei. Veiksmai klimato kaitai švelninti ir prisitaikyti prie jos padidins Sąjungos ekonomikos ir visuomenės atsparumą ir tuo pačiu metu skatins inovacijas ir Sąjungos gamtinių išteklių apsaugą.“

Neabejotina yra tai, kad geriausios atliekos yra tos, kurios nesusidaro. Vis dėlto, žmogaus poreikiams užtikrinti reikalingų produktų gamybai intensyviai ir nenutrūkstamai naudojami gamtos ištekliai, kurie yra prarandami jiems tapus atliekomis, o susidariusios atliekos nėra (pa)naudojamos kaip ištekliai. Europos Sąjungos ir nacionalinėje teisėje yra įtvirtintas įpareigojimas kiekvienam asmeniui rūpintis ir saugoti jį supančią aplinką nuo neigiamo neracionalaus išteklių naudojimo, atliekų susidarymo ir susidariusių atliekų tvarkymo poveikio. Atliekų prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui skirtuose Europos Sąjungos ir nacionaliniuose teisės aktuose deklaruojamas racionalaus išteklių naudojimo siekis, o minėti teisės aktai turi būti įgyvendinami griežtai laikantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos atliekų

hierarchijos. Tai sudaro prielaidas racionaliam išteklių naudojimui. Vis dėlto, atliekų teisinis reglamentavimas yra tobulintinas, suderinant teisės aktų nuostatas, jas papildant, o atskirų valstybių narių, įskaitant Lietuvą, pasirinkti atliekų susidarymo ir susidariusių atliekų tvarkymo įgyvendinimo uždaviniai, kuriais užtikrinamas racionalus gamtinių išteklių naudojimas, bei priemonės, skirtos apsaugoti nuo atliekų susidarymo, turėtų atitikti toje šalyje susiklosčiusią situaciją. Būtent toks atliekų teisinis reglamentavimas sudarytų prielaidas įpareigojimo kiekvienam asmeniui rūpintis ir saugoti jį supančią aplinką nuo neigiamo neracionalaus išteklių naudojimo, atliekų susidarymo ir susidariusių atliekų tvarkymo poveikio įgyvendinimą.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Nuolatos didėjantis pasaulio gyventojų skaičius ir įsivyravusi neatsakingo vartojimo kultūra neišvengiamai lemia nenutrūkstamą ir intensyvią gamtos išteklių naudojimą, kuris neatsiejamas nuo atliekų susidarymo, todėl kryptingo teisinio reglamentavimo, užtikrinančio asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje, aktualumas ir reikšmė yra neabejotini. Europos Sąjungos ir nacionalinio atliekų teisinio reglamentavimo raidos analizė atskleidė, jog atliekų teisinis reglamentavimas, pradžioje skirtas išimtinai susidariusių atliekų tvarkymo teisiniam reglamentavimui, sistemingai ir nuosekliai reglamentuoja atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo taikymą, kuriuo siekiama užkirsti kelią atliekų susidarymui ir mažinti susidarančių atliekų kiekį, bei susidariusių atliekų kaip išteklių naudojimą.
2. Europos Tarybos ir Parlamento Direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančios kai kurias direktyvas teksto anglų, italų bei lietuvių kalbomis analizė atskleidė Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos atliekų sąvokos netikslumus ir skirtumus, sąlygotus netikslaus vertimo į lietuvių kalbą. Siekiant tikslaus ir taisyklingo teisinių terminų vartojimo, siūloma atliekomis laikyti bet kokias medžiagas ar daiktus, kuriuos jų turėtojas išmeta, ketina arba privalo išmesti. Vadovaujantis pateikiama atliekų sąvoka, siūloma suvienodinti Atliekų tvarkymo įstatyme įtvirtintą atliekų sąvoką.
3. Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtinta, jog atliekomis laikomos ir tos medžiagos ar daiktai, kuriuos *ketinama išmesti*. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Direktyvoje 2008/98/EB nepateikiamas *ketinimo išmesti* apibrėžimas. Mokslinėje doktrinoje fragmentiškai nurodoma, jog medžiagos ar daiktai tampa atliekomis jų turėtojui pagalvojus, kad tam tikrą medžiagą ar daiktą reikėtų išmesti arba ėmusis konkrečių veiksmų tokiam ketinimui išreikšti. Tyrime pateiktų pavyzdžių ir atliekų vertės sampratos analizė atskleidė, jog nagrinėtų situacijų atvejais, medžiagos ar daiktų vertė jų turėtojui gali kisti - medžiagos ar daiktai, nevertinami jo turėtojo (turintys neigiamą arba nulinę vertę), gali būti vėl vertinami jų turėtojo dėl galimybės juos (pa)naudoti pakartotinai (įgyti teigiamą vertę), todėl nebus išmetami ir netaps atliekomis. Tyrime pažymima, jog medžiagos ar daiktai, kurie gali būti pakartotinai (pa)naudojami ir/ar perdirbami, nors ir turintys neigiamą vertę jų turėtojui, neturėtų būti laikomi atliekomis, nes gali būti vertinami kito asmens (medžiagos ar daikto vertė kitam asmeniui yra teigiama). Atsižvelgiant į tai, kad Direktyvoje 2008/98/EB nepateikiamas *ketinimo išmesti* apibrėžimas, o mokslinėje doktrinoje šis probleminis atliekų sąvokos aspektas analizuotas tik fragmentiškai,

siekiami paskatinti teisės mokslininkų diskusijas ir išsamesnę tyrime analizuoto probleminio atliekų sąvokos aspekto analizę.

4. Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos atliekų prevencijos sąvokos analizė atskleidė, jog atliekų prevencija - tai priemonės, kurios įgyvendinamos siekiant apsaugoti aplinką nuo neigiamo atliekų susidarymo poveikio ir užtikrinti asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje. Vis dėlto, nė viena atliekų prevencijos priemonė nėra pakankama tam, kad atliekų susidarymo būtų išvengta apskritai, todėl valstybės narės, įgyvendindamos atliekų prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymui skirtus Europos Sąjungos teisės aktus, įpareigojamos įgyvendinti tokių priemonių visumą. Tyrime pabrėžiama atliekų prevencijos reikšmė bei jos priemonių taikymo aktualumas ir pateikiami siūlymai, kuriais veiksmingai galėtų būti užtikrinamas racionalus gamtos išteklių naudojimas.
5. Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos pakartotinio naudojimo sąvokos analizė atskleidė, jog prielaidų, sudarančių pagrindą produktų ir/ ar jų sudėtinių dalių pakartotiniam (pa)naudojimui, egzistavimas neatsiejamas nuo atliekų sampratos. Atliekomis laikant medžiagas ar daiktus jų turėtojai pagalvojus, jog tam tikrą medžiagą ar daiktą reikėtų išmesti ir/ arba ėmusis konkrečių veiksmų tokiam ketinimui išreikšti, atliekų sąvoka yra nepagrįstai išplečiama. Pateikta atliekų samprata nesudaro prielaidų pakartotiniam produktų ir/ ar jų sudėtinių dalių (pa)naudojimui, nes, remiantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtinta pakartotinio naudojimo samprata, pakartotiniai (pa)naudojami gali būti tik tie produktai ir/ ar jų sudėtinės dalys, kurie nėra atliekos.
6. Tyrime nagrinėtų pavyzdžių analizė atskleidė, jog produktai ir/ ar jų sudėtinės dalys gali būti (pa)naudojami ne tik tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti, nes produktai ir/ ar jų sudėtinės dalys, turinčios neigiamą arba nulinę vertę jo turėtojai, gali įgyti teigiamą vertę tam tikrą produktą ir/ ar jo sudėtinę dalį panaudojant būtent kitam tikslui, nei buvo sukurtas. Priešingu atveju, pakartotinio (pa)naudojimo samprata pernelyg susiaurinama. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvoje 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų įtvirtintos pakartotinio naudojimo sąvokos analizė atskleidė, jog pakuotė tampa pakuočių atliekomis ne tada, kai ji daugiau pakartotinai nebenaudojama, o tada, kai pakuotė dėl įvairių priežasčių yra išmetama, nors galėtų būti toliau naudojama. Pažymėtina, jog Direktyvoje 94/62/EB pateikta pakartotinio naudojimo sąvoka pagal reikšmę atitinka Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintą parengimo pakartotiniam naudojimui apibrėžimą. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, siūlytina Europos Sąjungos teisės aktuose, skirtuose atliekų prevencijai ir susidariusių atliekų tvarkymo reglamentavimui, pateikti *ketinimo išmesti* apibrėžimą, įtvirtinti, jog produktai ir/ ar jų sudėtinės dalys gali būti naudojamos ne tik tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti. Siekiant pakartotinio naudojimo teisinio

reglamentavimo tikslumo ir aiškumo, siūlytina Direktyvoje 94/62/EB apibrėžti kada pakuotė yra naudojama pakartotinai, o kada parengiama pakartotiniam naudojimui. Tikslinga atsisakyti Direktyvoje 94/62/EB pakartotinio naudojimo apibrėžimo teiginio „tokia pakartotinai naudota pakuotė tampa pakuočių atliekomis tuomet, kai ji daugiau pakartotinai nebenaudojama“.

7. Nenutrūkstamai ir intensyviai išgaunant neatsikuriančius gamtinius išteklius, pvz., naftą, dujas bei naudingąsias iškasenas, jie senka, neapdairiai juos naudojant blogėja santykinai pastovių gamtos išteklių, pvz., vandens, oro bei žemės, kokybė, pažeidus atsikuriančiųjų gamtos išteklių atsikūrimui reikalingas sąlygas, nyksta biologinė įvairovė. Racionalus gamtinių išteklių naudojimas suprantamas kaip tausojantis, saikingas, tvarus bei tikslingas gamtinių išteklių naudojimas, kuris užtikrintų jų išsaugojimą ateities kartoms. Racionalus gebančių atsikurti gamtinių išteklių naudojimas yra susijęs su tuo, kad jie turėtų būti naudojami nepažeidžiant jų atsikūrimui būtinų sąlygų ir juos atkuriant bei gausinant. Gamtiniai ištekliai, turi būti naudojami nebloginant santykinai pastovių gamtinių išteklių kokybės. Susidarius atliekoms susiduriama su gamtinių išteklių praradimo problema. Be to, susidariusių atliekų tvarkymui vėl turi būti naudojami gamtiniai ištekliai. Tai suponuoja būtinybę vengti atliekų susidarymo, o susidariusias atliekas naudoti kaip išteklius.
8. Racionalaus išteklių naudojimo siekis deklaruojamas eilėje Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės aktų. Siekiant užtikrinti racionalų išteklių naudojimą, teisės aktus būtina įgyvendinti griežtai vadovaujantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtinta atliekų hierarchija. Atsižvelgiant į tyrimė atskleistą ir tyrimo išvadose pateikiamą Europos Sąjungos ir nacionaliniu atliekų teisiniu reglamentavimu įtvirtintos atliekų sąvokos bei atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo santykį, kai medžiagos ar daiktai tampa atliekomis jų turėtojai pagalvojus, kad tam tikrą medžiagą ar daiktą reikėtų išmesti arba ėmusis konkrečių veiksmų tokiam ketinimui išreikšti, o pakartotinai (pa)naudojami gali būti tik tie produktai ir/ ar jų sudėtinės dalys, kurie nėra atliekos tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti, sudėtinga atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo priemonėmis sumažinti galinčių susidaryti atliekų kiekį. Nors valstybės narės įpareigojamos imtis priemonių, kurių intensyvumas priklauso nuo dabartinio atskirose valstybėse narėse susidarančių atliekų kiekio, nacionalinėje teisėje įgyvendinami uždaviniai nepakankamai ambicingi.

SANTRAUKA

Nuolatos didėjantis pasaulio gyventojų skaičius ir įsivyravusi neatsakingo vartojimo kultūra neišvengiamai lemia nenutrūkstamą ir intensyvią gamtos išteklių naudojimą, kuris neatsiejamas nuo atliekų susidarymo. Nors kryptingo teisinio reglamentavimo, užtikrinančio asmens teisę gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje, aktualumas ir reikšmė yra neabejotini, tyrimui pasirinkta baigiamojo darbo tema „Atliekų prevencijos ir atliekų pakartotinio panaudojimo, kaip išteklių racionalaus naudojimo, santykis“ teisės mokslininkų menkai nagrinėta.

Tyrimo tikslas yra įvertinti, ar atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinis reglamentavimas Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje sudaro prielaidas racionaliam išteklių naudojimui. Tyrimo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: išanalizuoti atliekų teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje raidą, įvertinti atliekų sąvoką, atskleisti atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teorinius ir praktinius jų taikymo aspektus, pateikti racionalaus išteklių naudojimo sampratą ir (teisinio reglamentavimo) prielaidas, sudarančias pagrindą efektyviam išteklių naudojimui.

Tyrimo tikslui pasiekti ir išskeltiems uždaviniams įgyvendinti taikant istorinės, sisteminės ir loginės analizės, analitinį - kritinį bei lyginamąjį metodus, atskleista, kad Europos Sąjungos ir nacionalinėje teisėje įtvirtintas atliekų teisinis reglamentavimas, skirtas išimtinai susidariusių atliekų tvarkymo teisiniam reguliavimui, buvo kryptingai orientuojamas į vėliau atliekų susidarymo prevenciją, o nepavykus išvengti atliekų susidarymo susidariusių atliekų kaip išteklių (pa)naudojimo teisinį reglamentavimą. Daroma išvada, jog medžiagos ar daiktai, kuriuos *ketinama išmesti* neturėtų būti laikomi atliekomis. Atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo priemonių turi būti imamas prieš medžiagai ar daiktui tampant atliekomis, o produktai ar jų sudėtinės dalys gali būti (pa)naudojami ne tik tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti. Pabrėžiama, jog medžiagos ar daikto vertė jo turėtojui gali kisti, todėl medžiaga ar daiktas, turėjęs nulinę arba neigiamą vertę jo turėtojui, gali įgyti teigiamą vertę. Pažymima, kad atliekų teisinis reglamentavimas Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje sudaro prielaidas racionaliam išteklių naudojimui, tačiau nacionalinėje teisėje Europos Sąjungos teisės aktai ne visada įgyvendinami griežtai laikantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos atliekų hierarchijos.

Tyrimą sudaro įvadas ir trys pagrindinės struktūrinės dalys. Pirmoji dalis skirta atliekų teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje analizei. Antroje tyrimo dalyje pateikiama atliekų sąvokos analizė, atskleidžiami atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teoriniai ir praktiniai jų taikymo aspektai. Trečioji tyrimo dalis skirta racionalaus išteklių naudojimo sampratos ir teisinio reglamentavimo prielaidų, sudarančių pagrindą efektyviam išteklių naudojimui, pateikimui.

SUMMARY

Constantly increasing number of the world population and the culture of the careless consumption determinates the continuous and intense use of natural resources, which causes the emergence of waste. Even though the importance of the legal regulation ensuring the right of the person to live in safe and healthy environment is relevant, the topic of this thesis “The ratio of the waste prevention and reuse of waste as the rational use of natural resources “, has not been broadly analyzed by the scholars.

The main goal of this research is to evaluate whether the legal regulation of the prevention and reuse in the European Union and national law of the Republic of Lithuania creates preconditions for the rational use of resources. To achieve the main goal of this research, the following tasks are raised: to analyze the evolution of the regulation of waste in the European Union and national law, to assess the definition of waste, to reveal the thoeretical aspects of the waste prevention and reuse and the peculiarities of their application, to provide the definition of the rational use of resources and the (legal) preconditions which form the bases for it.

In order to achieve the main goal and to implement the tasks of the thesis the historical, systematic and logical analysis, analytical - critical and comparative methods were applied. It has been revealed that the legal regulation of the waste prevention and reuse that has been exclusively dedicated to the management of the waste, has then been geared to the legal waste regulation which allows to use waste as resources. It is to be concluded that materials or objects intended to be discarded should not be considered as waste. The measures of the waste prevention and reuse should be applied before a substance or an object falls under the definition of waste. The products and their components might be used not only for the same purpose for which they were created. It is to be emphasised that the value of the substances or objects may vary. It is to be noted that the legal regulation of waste prevention and reuse creates preconditions for the rational use of resources, though it is not always implemented strictly in accordance with the waste hierarchy established in the Directive 2008/98/EC.

The study consists of the introduction and three main structural parts. The first part is dedicated to the analysis of the legal regulation of the waste prevention and reuse in the European Union and national law of the Republic of Lithuania. The second part is dedicated to reveal the concept of waste, to reveal the theoretical aspects of the waste prevention, reuse and the peculiarities of their application. The third part is dedicated to reveal the concept of the rational use of resources and to estimate whether the legal regulation of waste in the European Union and national law of the Republic of Lithuania creates preconditions for the rational use of resources.

Montvilaitė I. Atliekų prevencijos ir atliekų pakartotinio panaudojimo, kaip išteklių racionalaus naudojimo, santykis. Aplinkosaugos teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas - prof. dr. B. Pranevičienė. - Kaunas: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo saugumo fakultetas, 2015. - 54 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe įvertinta, ar atliekų teisinis reglamentavimas Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje sudaro prielaidas racionaliam išteklių naudojimui. Tyrimo tikslui pasiekti ir iškeltiems uždaviniams įgyvendinti taikyti istorinės, sisteminės ir loginės analizės, analitinis - kritinis bei lyginamasis metodai. Tyrime pateikta atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinio reglamentavimo raida. Daroma išvada, jog medžiagos ar daiktai, kuriuos *ketinama išmesti* neturėtų būti laikomi atliekomis. Atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo priemonių turi būti imamas prieš medžiagai ar daiktui tampa atliekomis. Produktai ar jų sudėtinės dalys gali būti (pa)naudojami ne tik tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti. Pabrėžiama, jog medžiagos ar daikto vertė jo turėtojui gali kisti, todėl medžiaga ar daiktas, turėjęs nulinę arba neigiamą vertę jo turėtojui, gali įgyti teigiamą vertę ir būti jo turėtojo vėl vertinamas. Pažymima, kad atliekų teisinis reglamentavimas Europos Sąjungoje ir nacionalinėje teisėje sudaro prielaidas racionaliam išteklių naudojimui, tačiau nacionalinėje teisėje Europos Sąjungos teisės aktai ne visada įgyvendinami griežtai laikantis Direktyvoje 2008/98/EB įtvirtintos atliekų hierarchijos. Magistro baigiamajame darbe pateikiami pasiūlymai, skirti atliekų prevencijos ir pakartotinio (pa)naudojimo teisinio reglamentavimo tobulinimui.

Reikšminiai žodžiai: atliekos; atliekų prevencija; pakartotinis naudojimas; racionalus išteklių naudojimas.

Montvilaitė I. The ratio of the waste prevention and reuse of waste as the rational use of natural resources. Master thesis in Environmental law. Supervisor - Prof. dr. B. Pranevičienė. - Kaunas: Mykolas Romeris university, Faculty of Public Security, 2015. - 54 p.

ANNOTATION

Master's thesis estimated whether the legal regulation of waste in the European Union and national law of the Republic of Lithuania creates preconditions for the rational use of resources. The historical, systematic and logical analysis, analytical - critical and comparative methods were applied in order to achieve the object and to implement the tasks of the Thesis. The development of the waste prevention and reuse legal regulation in the European Union and the Republic of Lithuania is submitted. It is to be concluded that materials or objects intended to be discarded should not be considered as a waste. The measures of the waste prevention and reuse should be applied before a substance or an object falls under the definition of waste. The products or their component parts can be used not only for the same purpose for which they were created. It is emphasised that the value of the substances or objects may vary, so that a product or its component that had a negative or zero value may gain a positive value and be valued by its owner again. It is noted that the legal regulation of waste prevention and reuse creates preconditions for the rational use of resources, though it is not always implemented strictly in accordance with the waste hierarchy established in the Directive 2008/98/EC. Master's thesis contains proposals for the legal regulation of waste prevention and reuse.

Keywords: waste; waste prevention; reuse; rational use of resources.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Europos Sąjungos teisės aktai:

1. 1975 m. liepos 15 d. Tarybos direktyva dėl atliekų (75/442/EEB). *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*. 1 (L 194) (1975).
2. 1991 m. kovo 18 d. Tarybos direktyva 91/156/EEB iš dalies keičianti Direktyvą 75/442/EEB dėl atliekų. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 2 (L 78) (1991).
3. 1994 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*. (L 365) (1994).
4. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*. 55 (C 326) (2012).
5. 2006 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/12/EB dėl atliekų. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*. 9 (L 114) (2006).
6. 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*. 51 (L 312) (2008).
7. Komisijos komunikatas „2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija.“ Žiūrėta 2015 11 03 per internetą:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:LT:PDF>
8. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Strategijos „Europa 2020“ pavyzdinė iniciatyva „Tausiai išteklius naudojanti Europa.“ Žiūrėta 2015 11 03 per internetą:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0021:FIN:LT:PDF>
9. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planas.“ Žiūrėta 2015 11 03 per internetą:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0571&from=LT>
10. 2013 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr.1386/2013/ES dėl bendrosios Sąjungos aplinkosaugos veiksmų programos iki 2020 m. „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales“. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*. (L 354) (2013).
11. 2015 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (ES) 2015/7 20, kuria dėl lengvųjų plastikinių pirkinių maišelių sunaudojimo mažinimo iš dalies keičiama Direktyva 94/62/EB. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*. (L 115) (2015).

II. Europos Sąjungos valstybių narių teisės aktai:

12. „Decreto legislativo 2 febbraio 2002, n. 27.“ *Gazzetta ufficiale* (52) (2002). Žiūrėta 2015 12 06 per internetą:
[http://www.gazzettaufficiale.it/atto/vediMenuHTML;jsessionid=dWCq-7lOYyqJbVovj-
uigg...ntc-as1-guri2a?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2002-03-
09&atto.codiceRedazionale=002G0052&tipoSerie=serie_generale&tipoVigenza=origina
rio](http://www.gazzettaufficiale.it/atto/vediMenuHTML;jsessionid=dWCq-7lOYyqJbVovj-
uigg...ntc-as1-guri2a?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2002-03-
09&atto.codiceRedazionale=002G0052&tipoSerie=serie_generale&tipoVigenza=origina
rio)

III. Lietuvos Respublikos teisės aktai ir teisės aktų projektai:

13. 1992 m. spalio 25 d. „Lietuvos Respublikos Konstitucija.“ *Valstybės žinios*. (33-1014) (1992). 1998 m. birželio 16 d. „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“ Nr. VIII-787. *Valstybės žinios*. (61-1726) (1998). Žiūrėta 2015 11 03 per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=470296
14. 2002 m. balandžio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 519 „Dėl valstybinio atliekų tvarkymo 2014 - 2020 metų plano patvirtinimo.“ *Valstybės žinios*. (40-1499) (2002). Žiūrėta 2015 11 03 per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=470278
15. 2013 m. spalio 22 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-782 „Dėl valstybinės atliekų prevencijos programos patvirtinimo.“ Žiūrėta 2015 11 03 per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=458655
16. Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2 straipsnio ir 2 priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 8² straipsniu įstatymo pakeitimo projektas. Žiūrėta 2015 11 17 per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/f8b3bab27d4211e59a1ed226d1cbceb5?jfwid=2pdfkpqn0>

IV. Specialioji literatūra - mokslinės ir kitos publikacijos:

17. Autorius nenurodytas, „Kodėl esu optimistas dėl žemės ateities.“ *National geography*, lapkritis, 2015.
18. Lanza, M. Stefano. *Italų - lietuvių kalbų žodynas*. Kaunas: Aesti, 2010.
19. Svecevičius, Bronius. *Anglų - lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2004.

20. Vasiliauskas, Martynas. „Atliekų sąvoka: probleminiai aspektai.“ *Teisė*, (72) (2009): 179 - 197. <http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/276/226>
21. Vasiliauskas, Martynas. „Atliekų sampratos teisės doktrinoje: ar nepakeičiamas esamas atliekų tvarkymo teisinis reguliavimas?.“ *Teisė*, (74) (2010): 118 - 135. <http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/253/203>
22. Vasiliauskas, Martynas. „Teisinis atliekų tvarkymo reguliavimas: probleminiai aspektai.“ Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20111213_150236-48041/DS.005.0.01.ETD
23. Weisman, Alan. *Pasaulis be mūsų*. Kaunas: Obuolys, 2009.
24. Wilkinson, David. „Time to discard the concept of waste?.“ *Environmental law review*, 1 (3) (1999): 172 - 195.

Informaciniai šaltiniai, kuriuose pateikiami statistiniai duomenys:

25. United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division. „World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables.“ Žiūrėta 2015 10 28 per internetą: http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf
26. United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, „Total Population - Both Sexes. De facto population in a country, area or region as of 1 July of the year indicated.“ Žiūrėta 2015 11 04 per internetą: <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>
27. BiPRO GmbH. „Screening of waste management performance of EU member states. Final version.“ Žiūrėta 2015 11 04 per internetą: http://ec.europa.eu/environment/waste/studies/pdf/Screening_report.pdf
28. Schrö, Hartmut. „Steady reduction in waste going to landfills.“ *Generation and treatment of waste in Europe 2008* (44) (2011). Žiūrėta 2015 11 05 per internetą: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5579424/KS-SF-11-044-EN.PDF/df200003-4957-4faa-b148-66d52caee458>
29. Eurostat. „Waste generation by economic activities and households, 2012 (thousand tonnes).“ Žiūrėta 2015 11 05 per internetą: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Waste_generation_by_economic_activities_and_households_2012_%28thousand_tonnes%29_YB15.png
30. Valstybės įmonė „Regitra“, „Lietuvos Respublikos kelių transporto priemonių registre įregistruotų transporto priemonių skaičius. 2015 m. sausio 1 d. Duomenys.“ Žiūrėta 2015

http://www.regitra.lt/uploads/documents/files/2015_01_01_iregitruotu_TP.pdf

Internetiniai šaltiniai:

31. „Aliejus - pasaulio skonių namai“ tinklalapis, „Šviežiai spaudžiami aliejai.“ Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://aliejus.com/index.php/svieziai-spausti-aliejai>
32. Boni, Jonatas. „Máquina criada por vendedor de RO transforma pet em varal e vassoura.“ Žiūrėta 2015 11 18, <http://g1.globo.com/ro/ariquemes-e-vale-do-jamari/noticia/2015/07/maquina-criada-por-vendedor-de-ro-transforma-pet-em-varal-e-vassoura.html>
33. „Casa dell’acqua: rilascio chiavetta per la fornitura di acqua della rete comunale microfiltrata.“ Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://www.comune.bagnatica.bg.it/procedimento/tributi/casa-dell%E2%80%99acqua-rilascio-chiavetta-la-fornitura-di-acqua-della-rete-comunale>
34. „Bump Mark bio-reactive food expiry label.“ Žiūrėta 2015 11 06 per internetą: <http://www.designbysol.co.uk/bumpmark/touch>
35. Distributori di latte crudo alla spina. Milk Maps. Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://www.milkmaps.com/>
36. Distributori di latte crudo alla spina. Milk Maps. Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://www.milkmaps.com/prodotti.php>
37. European Commission, „Flash eurobarometer 425. Food waste and date marking.“ Žiūrėta 2015 11 18 per internetą: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2095>
38. European Commission Press release database, „Komisija kviečia pareikšti nuomonę apie tai, kaip naudoti mažiau plastikinių maišelių.“ Žiūrėta 2015 11 17 per internetą: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-580_lt.htm
39. European Commission, „Stop food waste... Know your dates.“ Žiūrėta 2015 11 18 per internetą: http://ec.europa.eu/food/safety/docs/fw_eu_actions_date_marking_infographic_en.pdf
40. European week for waste reduction „Dematerialisation: Doing more with less!“ tinklalapis. Žiūrėta 2015 11 04 per internetą: <http://www.ewwr.eu/en/support/prevention-thematic-days-2015>

41. Europos atliekų mažinimo savaitės projekto veiksmų duomenų bazė. Žiūrėta 2015 11 17 per internetą:
http://www.ewwr.eu/actions/search_results/eyJyZXN1bHRfcGFnZSI6ImFjdGlvbNcL3NIYXJjaF9yZXN1bHRzIiwY2F0ZWdvcnk6Y291bnRyeSI6ImYiwiw2VhcmNoOnJlZl90aGVtZXMiOiJTdHJpY3QgYXZvaWRhbmNlIGFuZCBYZWRIY3Rpb24gYXQgc291cmNlIHxSZXVzZSBhbmQgcHJlcGFyaW5nIGZvciByZXVzZXxXYX
42. Graziadei, Alessandro. “Street Store”: negozi senza tetto per i senzاتetto (e non solo).“ Žiūrėta 2015 10 25 per internetą: <http://www.unimondo.org/Notizie/Street-Store-negozi-senza-tetto-per-i-senzatetto-e-non-solo-152974>
43. James Dyson Foundation., „Who we are.“ Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://www.jamesdysonfoundation.com/about-us/>
44. Jones, Corinne. „Young inventor’s intelligent food expiry label could save tonnes of needless waste.“ Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://www.theguardian.com/technology/2014/dec/10/intelligent-food-expiry-label-waste-bump-mark>
45. „Manuale operativo sui chioschi dell'acqua. Quarta edizione.“ Žiūrėta 2015 10 27 per internetą: http://www.anima.it/system/files/MANUALE_080915_def.pdf
46. Mykolo Romerio universiteto studijų rezultatų vertinimo tvarka. Žiūrėta 2015 11 08, http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/centrai/akademiniu_reikalu_centras/teises_aktai/Vert_tvark_akt_redakc_2014_06_30_1.pdf
47. Mykolo Romerio universiteto studijų sutarčių sudarymo tvarka. Žiūrėta 2015 11 08 per internetą: https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/centrai/akademiniu_reikalu_centras/teises_aktai/Sutarciu_sudarymo_tvarka.pdf
48. Parduotuvės „Effecorta“ internetinė svetainė. Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://effecortamilano.com/prenotazioni-consegne/>
49. Parduotuvės „Inari bioshop“ tinklalapis. Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://inaribioshop.com/>
50. Parduotuvių tinklo „Aliejus - pasaulio skonių namai“ tinklalapis. Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://aliejus.com/>
51. Projekto „Smart Expiry Label: Bump Mark“ tinklalapis. Žiūrėta 2015 11 06 per internetą: <https://www.behance.net/gallery/17958839/Smart-Expiry-Label-Bump-Mark>
52. Projekto „The Street Store“ tinklalapis. Žiūrėta 2015 11 08 per internetą: <http://thestreetstore.org/>

53. Punti vendita di detersivi alla spina. Wash maps. Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://www.washmaps.com/prodotti.php>
54. Punti vendita di detersivi alla spina. Wash maps. Žiūrėta 2015 11 07 per internetą: <http://www.washmaps.com/index.php>
55. Redazione, „A Berlino, il frigo degli avanzi contro gli sprechi di cibo.“ Žiūrėta 2015 11 18 per internetą: <http://www.nonsprecare.it/iniziative-contro-spreco-alimentare-frigorifero-avanzi-cibo-berlino-kreuzberg>
56. Redazione, „Come evitare sprechi alimentari: il negozio Inari bioshop.“ Žiūrėta 2015 10 27 per internetą: <http://www.nonsprecare.it/come-evitare-sprechi-alimentari-inari-bioshop-negozio-prodotti-sfusi-riciclo-materiali>
57. Redazione, „In Brasile, i frigoriferi della solidarietà per aiutare i poveri e combattere gli sprechi.“ Žiūrėta 2015 10 25 per internetą: <http://www.nonsprecare.it/frigo-strada-brasile-solidarieta-lotta-spreco-cibo>
58. Redazione, „In Spagna i “Frigoriferi solidali” per contrastare lo spreco di cibo.“ Žiūrėta 2015 11 18 per internetą: <http://www.nonsprecare.it/recupero-alimenti-frigorifero-solidale-spagna-galdakao-murcia>
59. „Uoga uoga“ parduotuvių tinklo tinklalapis. „Saugom: Tave ir planetą.“ Žiūrėta 2015 11 19 per internetą: <http://uogauoga.lt/saving>
60. Vilčinskas, Rokas. „Prekybos tinklai per mėnesį parduoda daugiau maišelių nei Lietuvoje gyventojų.“ Žiūrėta 2015 11 17 per internetą: <http://grynas.delfi.lt/gyvenimas/prekybos-tinklai-per-menesi-parduoda-daugiau-maiseliu-nei-lietuvoje-gyventoju.d?id=45630867>